Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Брэсцкі дзяржаўны педагагічны інстытут

Л. В. ЛЕВАНЦЭВІЧ

АТЛАС ГАВОРАК БЯРОЗАЎСКАГА РАЁНА БРЭСЦКАЙ ВОБЛАСЦІ. ФАНЕТЫКА

Частка II. Карты I -- 60.

Вучэбны дапаможнік па курсу "Беларуская дыялекталогія" для студэнтаў спецыяльнасці 02.I9 "Беларуская мова і літаратура"

Брэст, I993

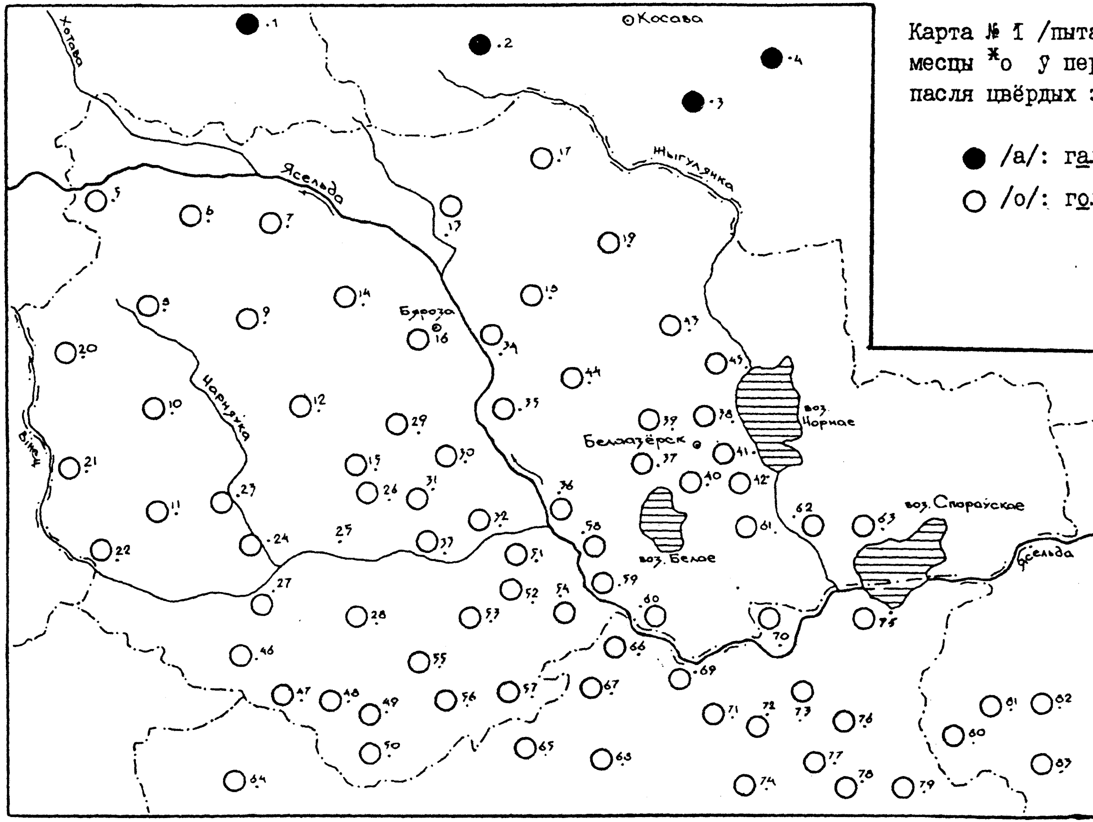
Адказны рэдактар: старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук Беларусі, кандыдат філалагічных навук Ф.Д.Клімчук

Рэцэнзенты: кандыдат філалагічных навук дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Брэсцкага педінстытута М.М.Аляхновіч; старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук Беларусі, кандыдат філалагічных навук М.Н.Крыўко

Леванцэвіч Л.В. Атлас гаворак Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Фанетыка: Дапаможнік па курсу "Беларуская дыялекталогія" для студэнтаў спецыяльнасці "Беларуская мова і літаратура".— БрДзПІ

Дапаможнік уяўляе сабой атлас гаворак Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Закартаграфаваны матэрыял з 83 населеных пунктаў адлюстроўвае асноўныя фанетычныя асаблівасці Бярозаўшчыны і памежных раёнаў.

ЗМЕСТ

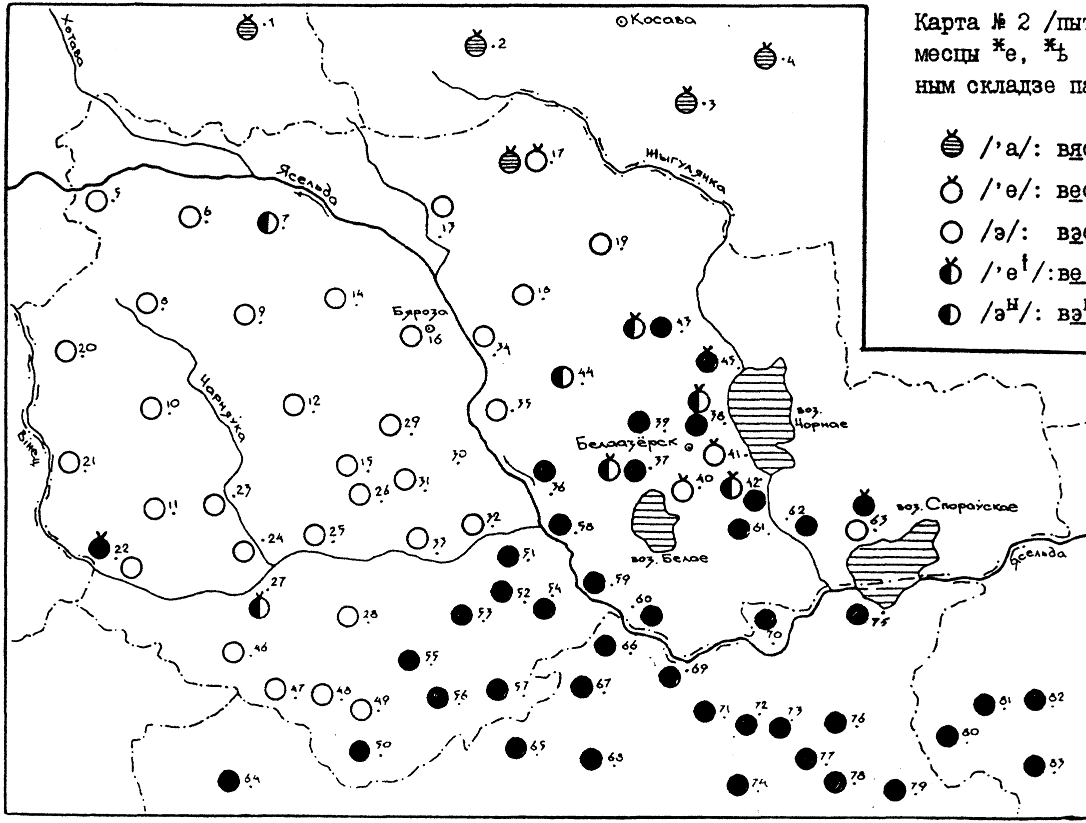

Карта № I /пытанне № I/. Галосны на месцы *о у пераднаціскных складах пасля цвёрдых зычных

● /а/: галава́, малако́

○ /о/: голова́, молоко́

Карта № 2 /пытанне № 3/. Галосны на месцы *е, *ѣ у першым пераднаціскным складзе пасля губных зычных

/'а/: вя̲сна́, пя̲со́к

/'е/: ве̲сна́, пе̲со́к

/э/: вэ̲сна́, пэ̲со́к

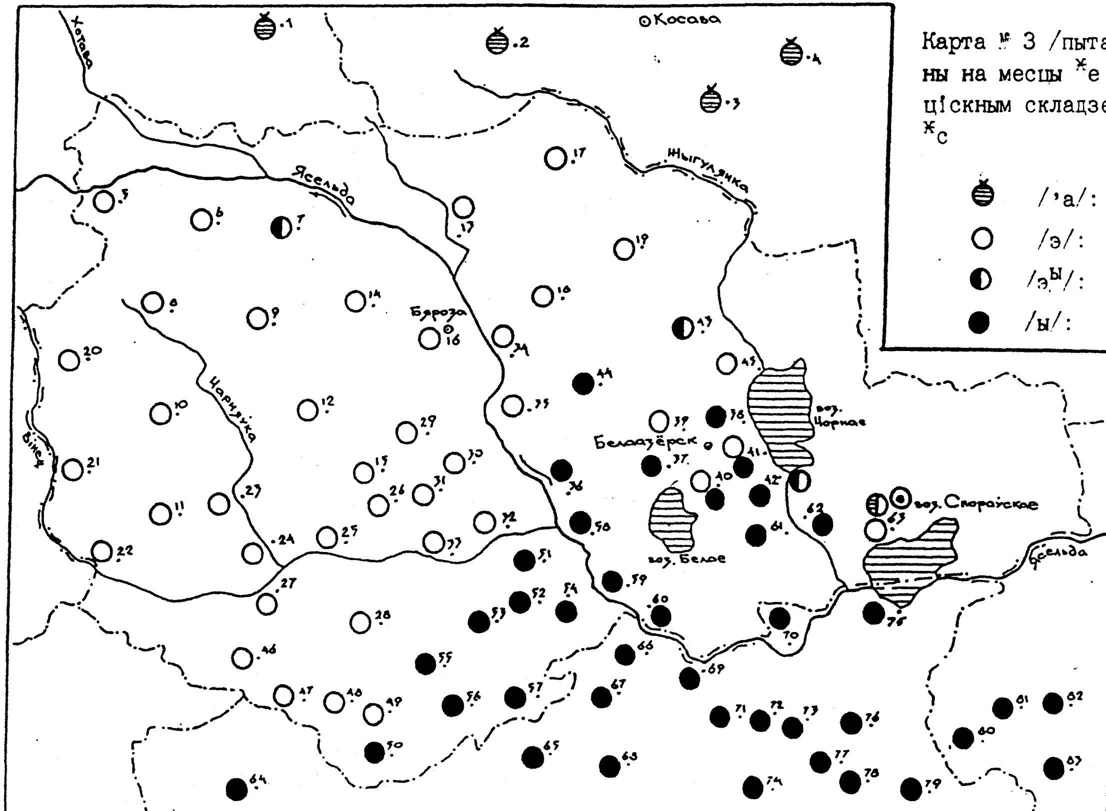
/'е^{і}/: ве̲^{і}сна́, пе̲^{і}со́к

/э^{ы}/: вэ̲^{ы}сна́, пэ̲^{ы}со́к

/'і/: ві̲сна́, пі̲со́к

/ы/: высна́, пысо́к

Карта № 3 /пытанні № 4,29/. Галосны на месцы *е у першым пераднаціскным складзе пасля $^{*}д$, $^{*}т$, $^{*}з$, $^{*}с$

/'а/: дзянёк, сяло́

/э/: дэнёк, сэло́

/э^{ы}/: дэ^{ы}нёк, сэ^{ы}ло́

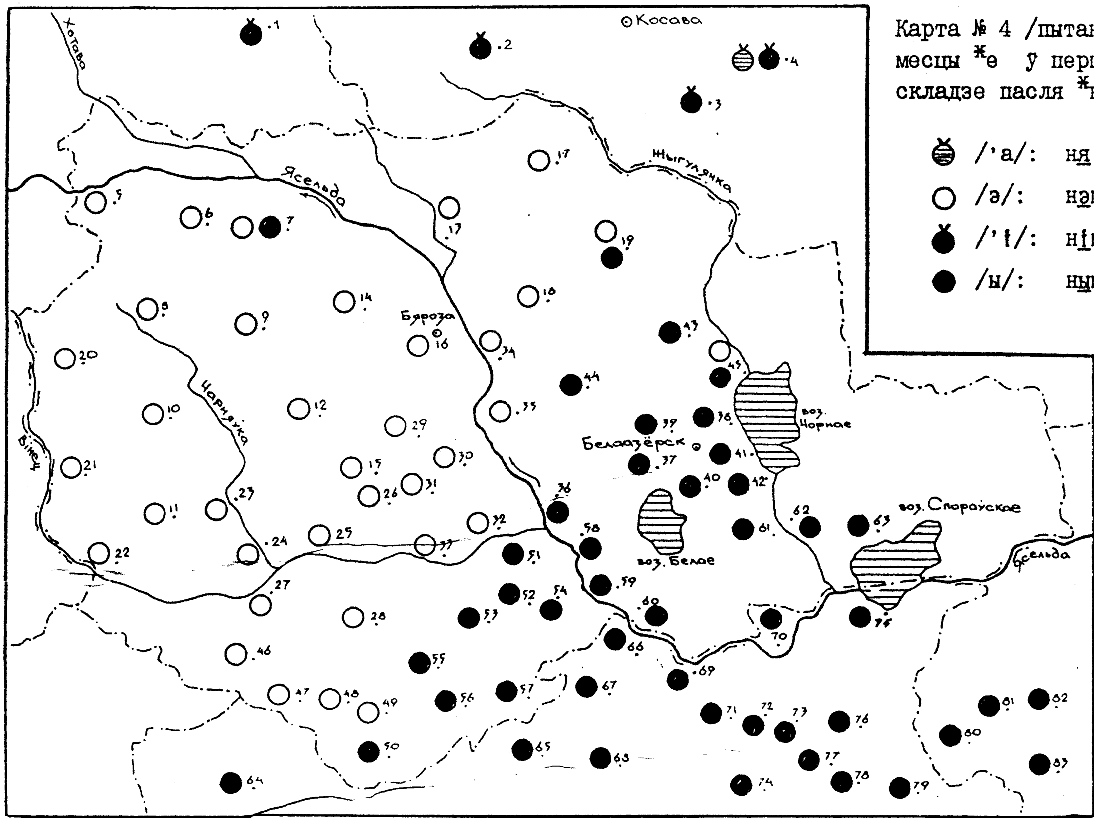
/ы/: дынёк, сыло́

/э^{а}/: тэ^{а}пэ́р, сэ^{а}ло́

адзначана /о/: сёстра́

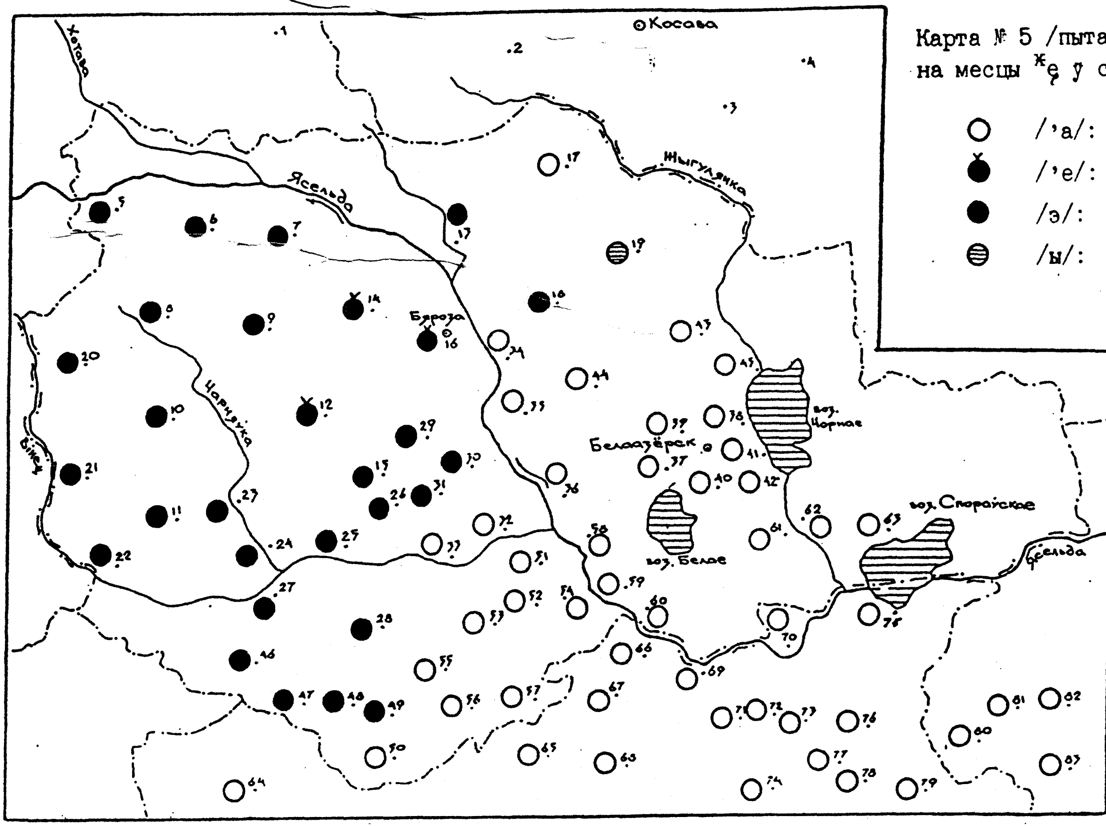
Карта № 4 /пытанне № 5/. Галосны на месцы *е у першым пераднаціскным складзе пасля *н

- /'а/: н<u>я</u> зна́ю
- /э/: н<u>э</u>ма́, н<u>э</u> зна́ю
- /'ɨ/: н<u>ɨ</u>ма́, н<u>ɨ</u> зна́ю
- /ы/: н<u>ы</u>ма́, н<u>ы</u> зна́ю

Карта № 5 /пытанне № 7/. Галосны на месцы *ę у слове пята

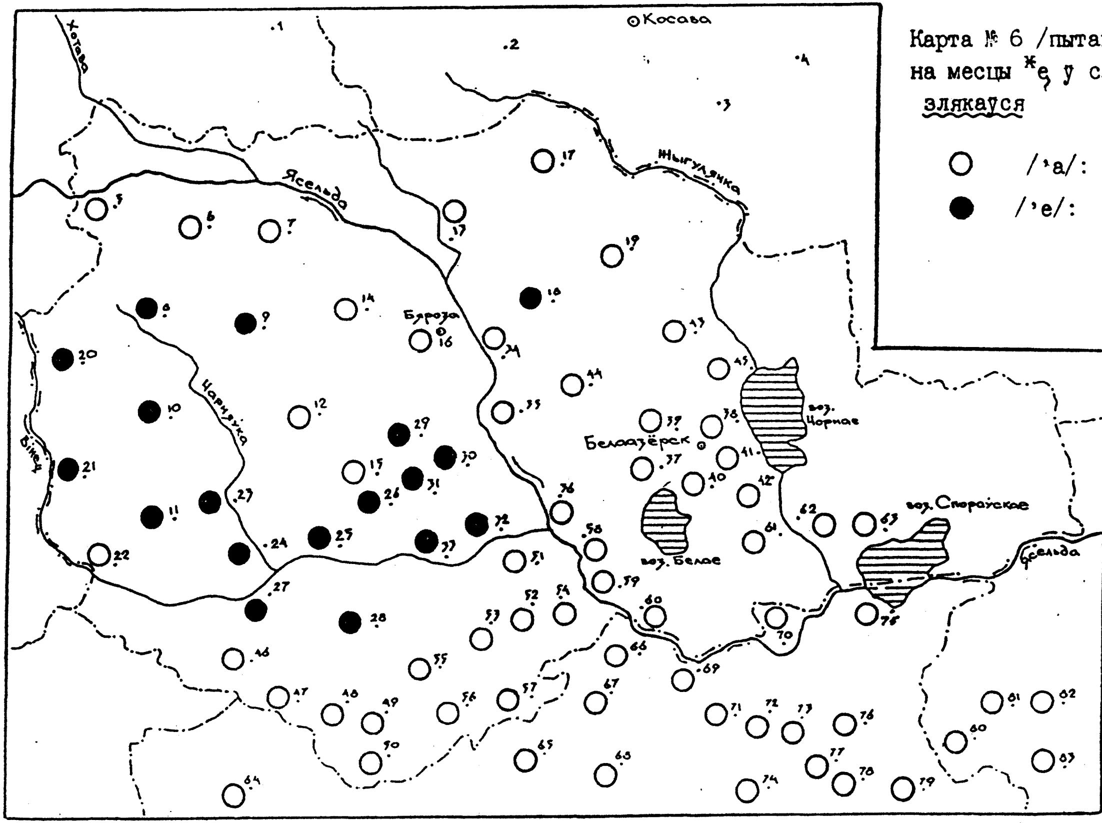
- ○ /'а/: пята́, п'ята́
- ● (з рыскай) /'е/: пета́
- ● /э/: пэта́
- ⊜ /ы/: пыта́

Карта № 6 /пытанне № 8/. Галосны на месцы *ę у словаформе злякаўся

○ /'а/: зляка́ўся, зляка́вса

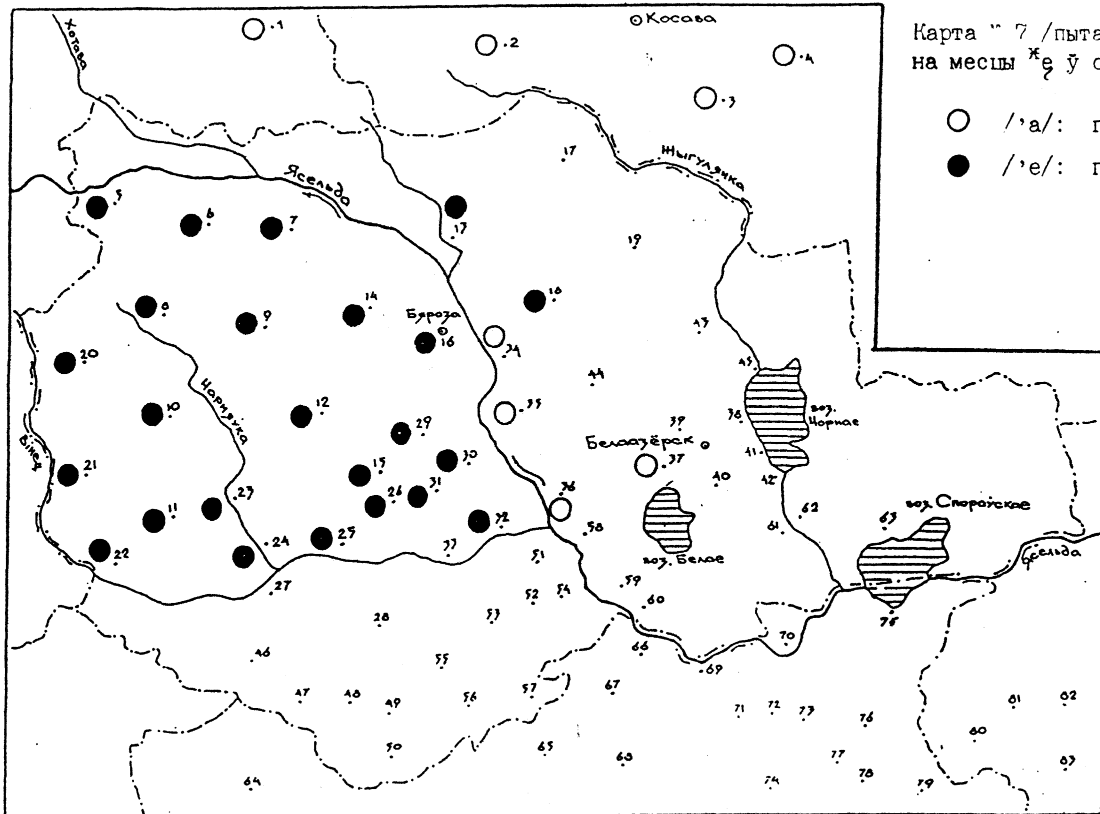
● /'е/: злека́ўса, злека́вся

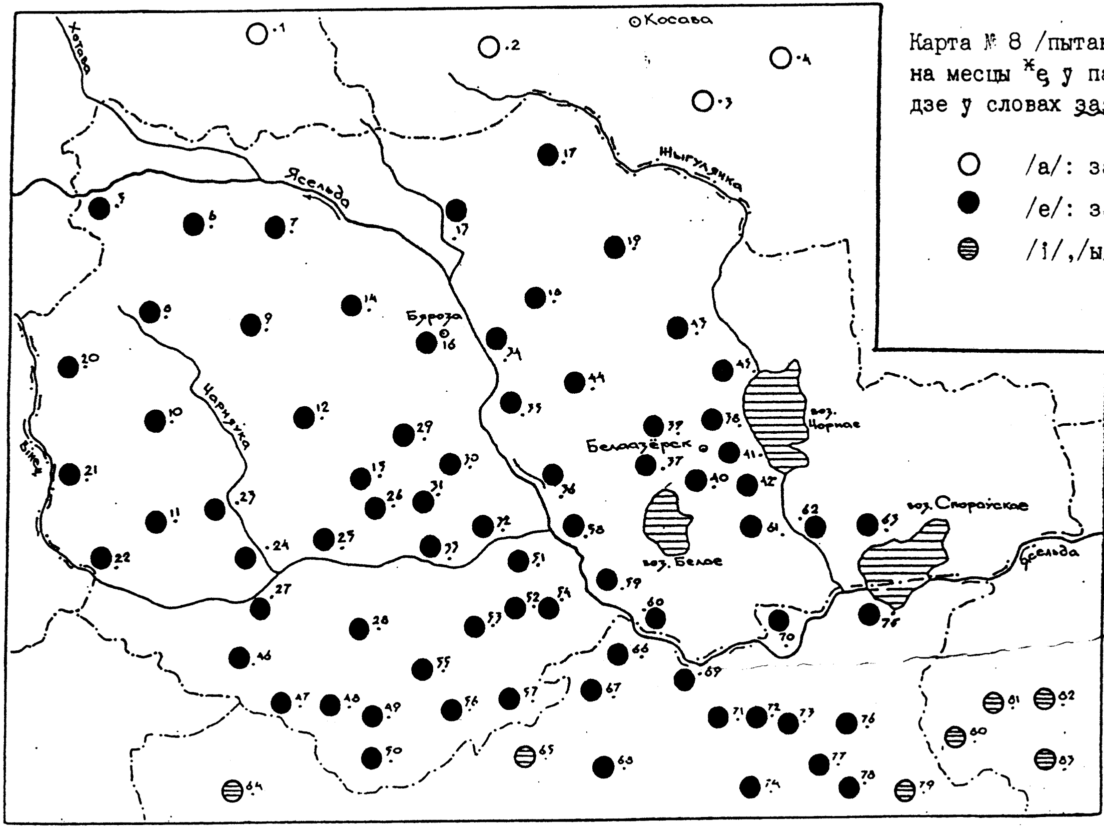

Карта " 7 /пытанне № 8/. Галосны на месцы *ę ў словаформе глядзеў

○ /'а/: глядзе́ў, гляді́в

● /'е/: гледе́в, гледзе́ў

Карта № 8 /пытанне № 8/. Галосны на месцы $^{*}ę$ у паслянаціскным складзе у словах заяц, памяць

○ /а/: за́яц, па́мяць

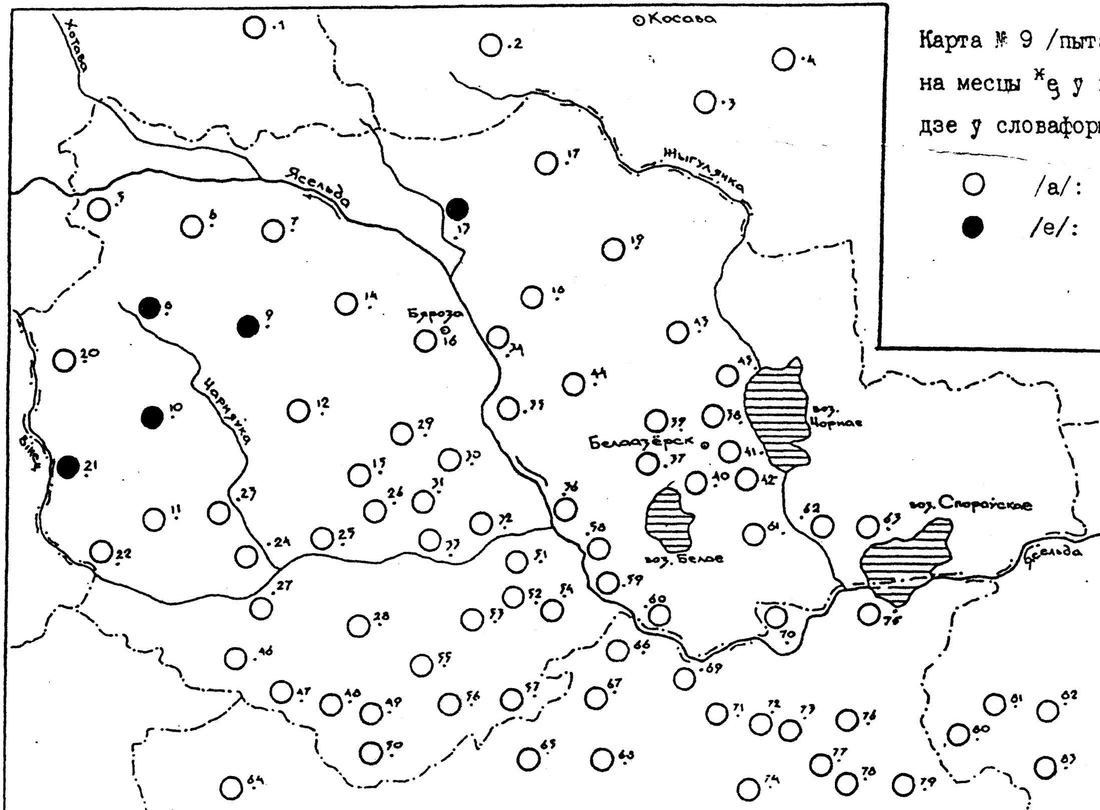
● /е/: за́ец, па́мэть і інш.

⊜ /і/, /ы/: за́іц, па́мыть

Карта № 9 /пытанне № 9/. Галосны на месцы *е у паслянацiскным складзе у словаформах веяу , сеяу

○ /а/: ве́яу, се́яу і інш.

● /е/: ве́еу, се́еу

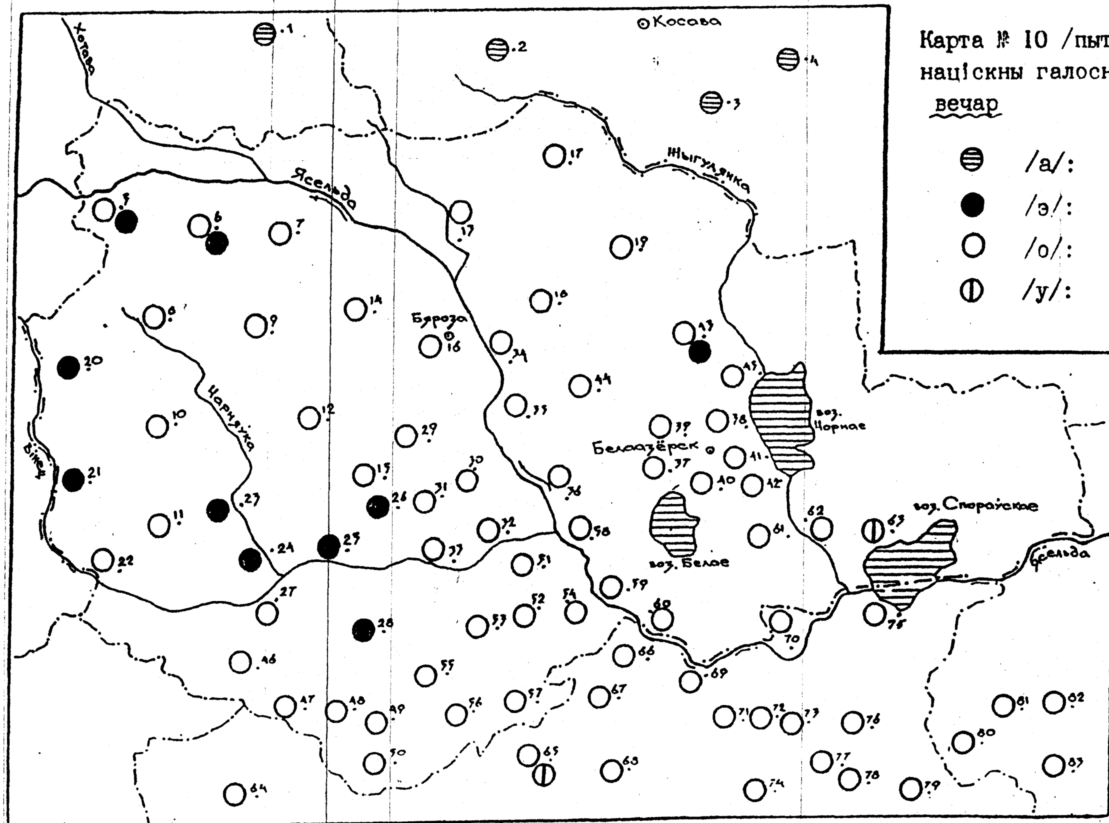
Карта № 10 /пытанне № 6/. Пасля-націскны галосны у словах берар, вечар

/а/: бéраг, вéчар

/э/: бэ́рэг, вэ́чэр

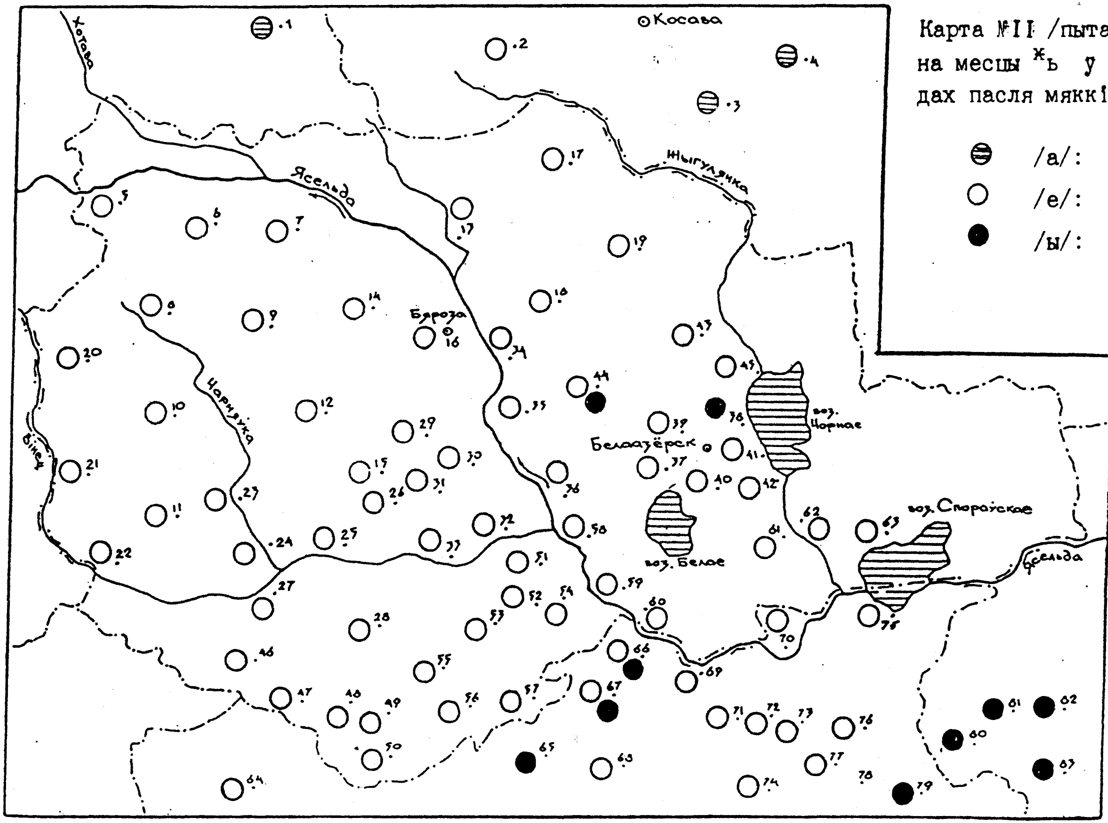
/о/: бэ́рог, вэ́чор

/у/: бэ́руг, вэ́чур

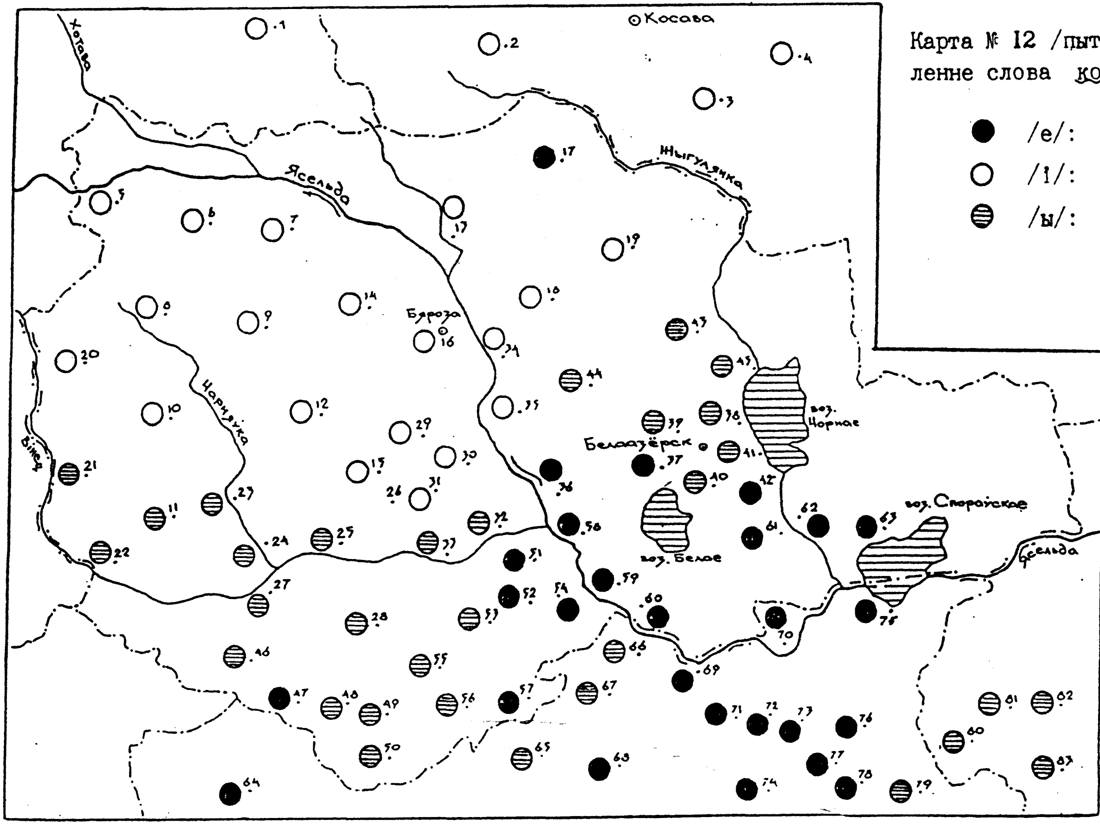
Карта №11 /пытанне № 10/. Галосны на месцы *ь у паслянаціскных складах пасля мяккіх зычных

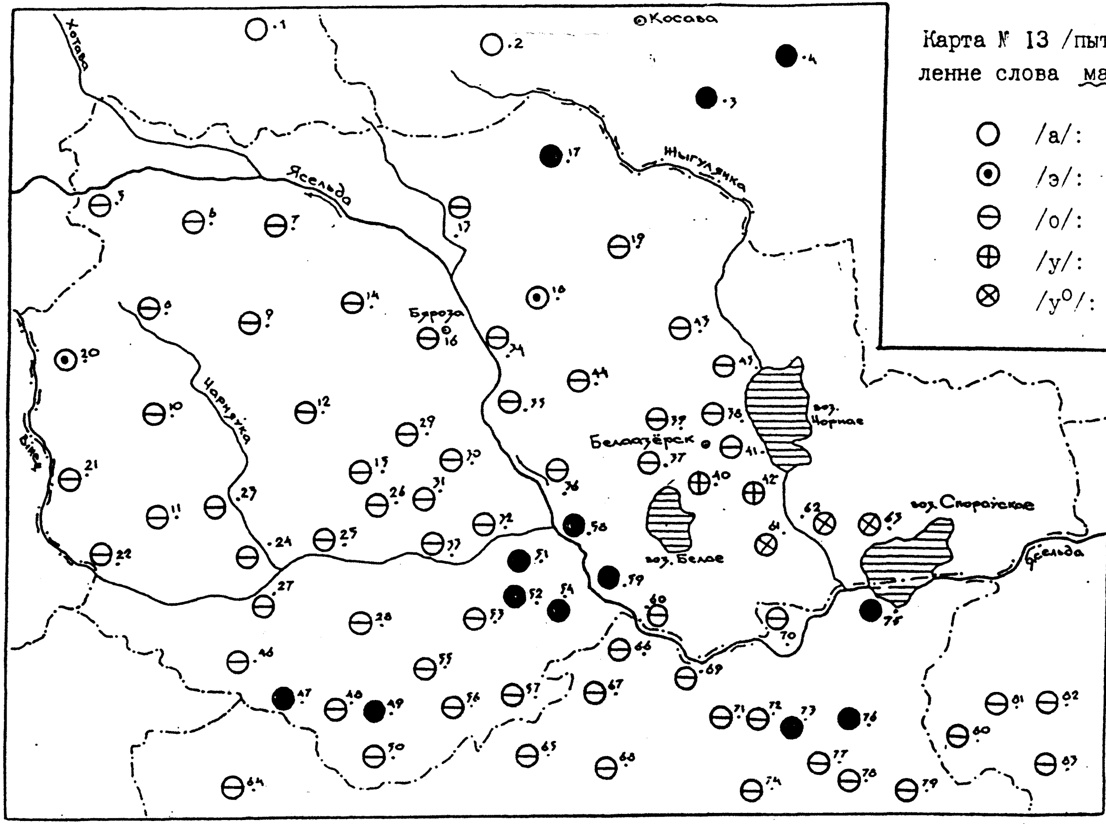
- /а/: пе́в<u>я</u>нь, хло́п<u>я</u>ц
- /е/: пе́в<u>е</u>нь, хло́п<u>е</u>ц і інш.
- /ы/: пі́в<u>ы</u>нь, хло́п<u>ы</u>ць

Карта № 12 /пытанне № II/. Вымаўленне слова комін

● /е/: ко́мен, ко́мэн
○ /і/: ко́мін
⊜ /ы/: ко́мын

Карта № 13 /пытанне № 13/. Вымаўленне слова <u>мачаха</u>

○ /а/: ма́ч<u>а</u>ха

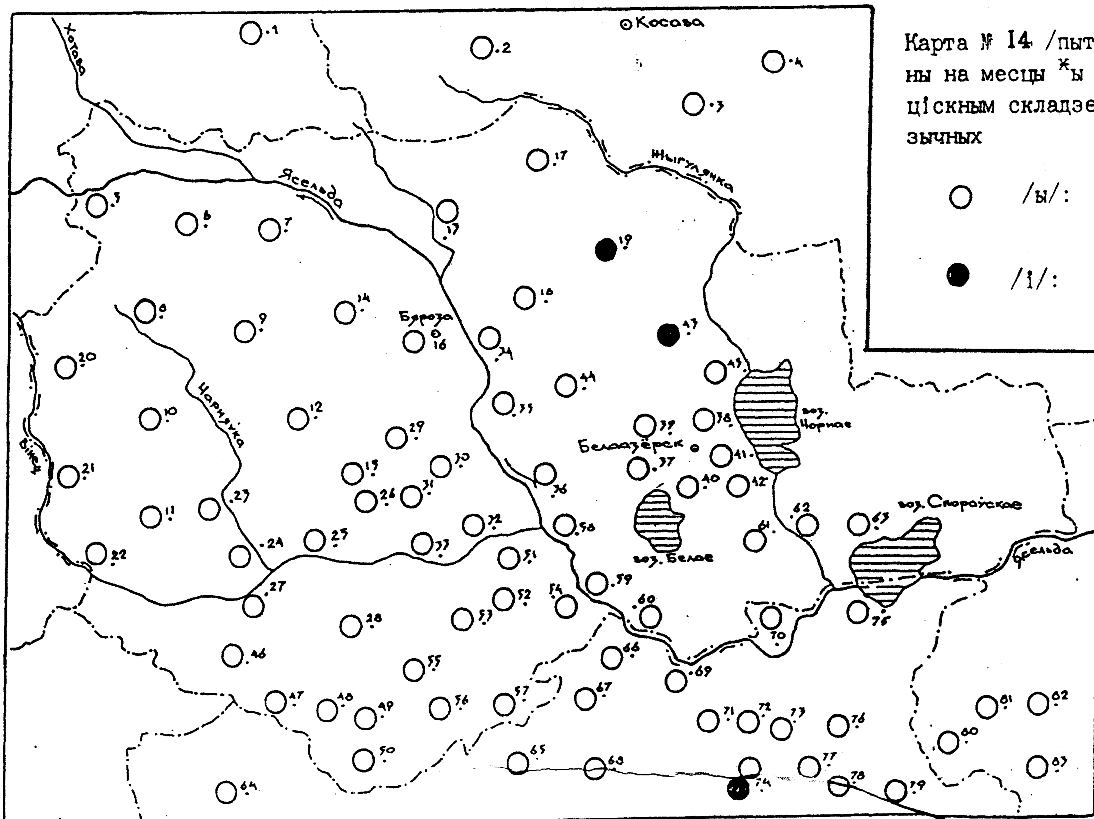
⊙ /э/: ма́ч<u>э</u>ха

⊖ /о/: ма́ч<u>о</u>ха

⊕ /у/: ма́ч<u>у</u>ха

⊗ /у^{о}/: ма́ч<u>у</u>^{о}ха

● /ы/: ма́ч<u>ы</u>ха

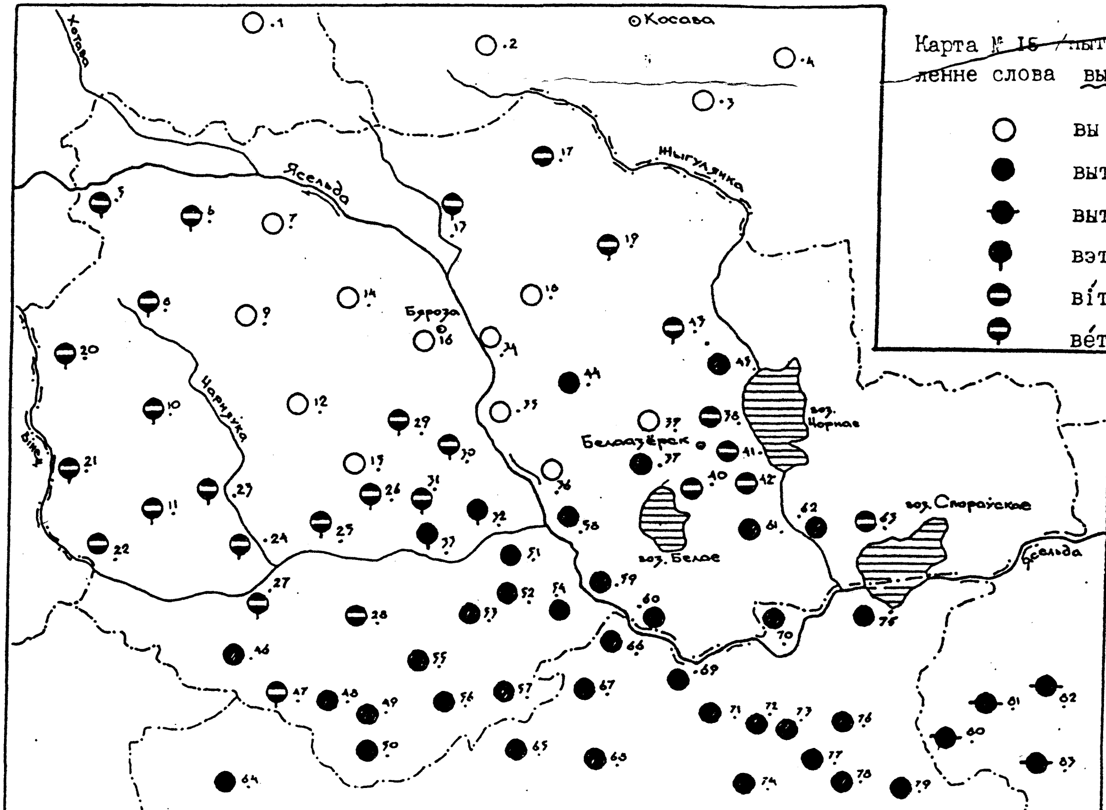

Карта № 14 /пытанне № 28/. Галосны на месцы *ы у першым пераднацiскным складзе пасля губных зычных

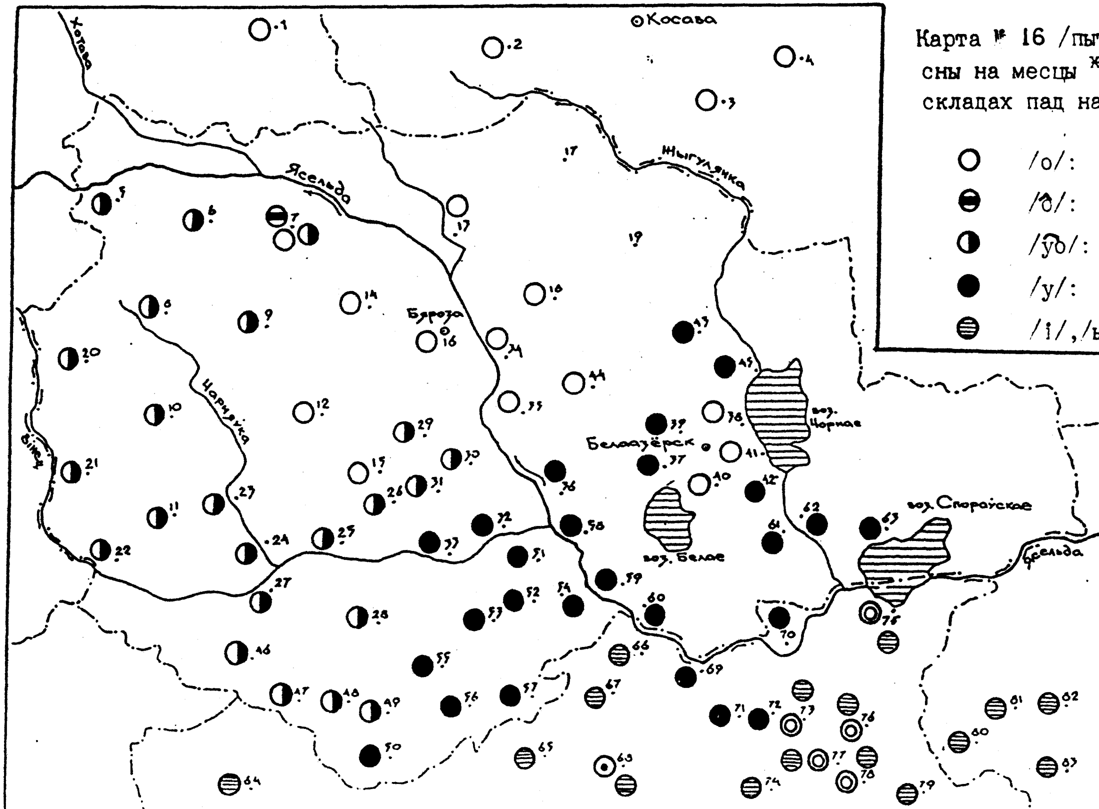
○ /ы/: высо́ка, вы́носiць, высо́ко, выно́сыты

● /i/: вiсо́ко, вiно́сыты

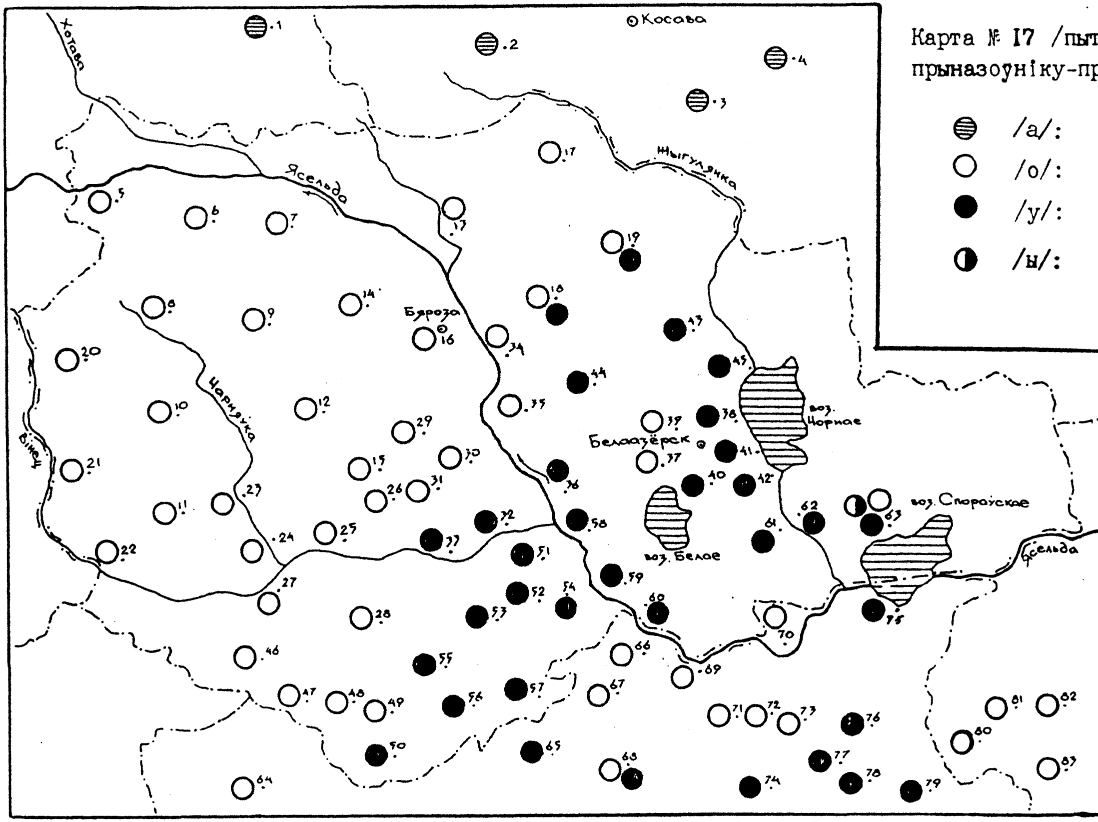
Карта № 15 /пытанне № 27/. Вымаўленне слова вы

Карта № 16 /пытанне № 14/. Галосны на месцы *о у новых закрытых складах пад націскам

- ○ /о/: нож, стол, конь
- ⊖ /ô/: нôж, стôл, кôнь
- ◐ /уо/: нуож, стуол, куонь
- ● /у/: нуж, стул, кунь
- ⊜ /і/, /ы/: ныж, стыл, кінь
- ◎ /у/ спарадычна пасля губных: бульш, пудэш
- ⊙ /у/ пасля губных паслядоўна: вун, бульш

Карта № I7 /пытанне № I5/. Галосны у прыназоунiку-прыстаушы /пад, пад-/

/а/: пад ла́ўкаю, падняла́

/о/: под ла́ўкою, подняла́

/у/: пуд ла́вкою, пудняла́

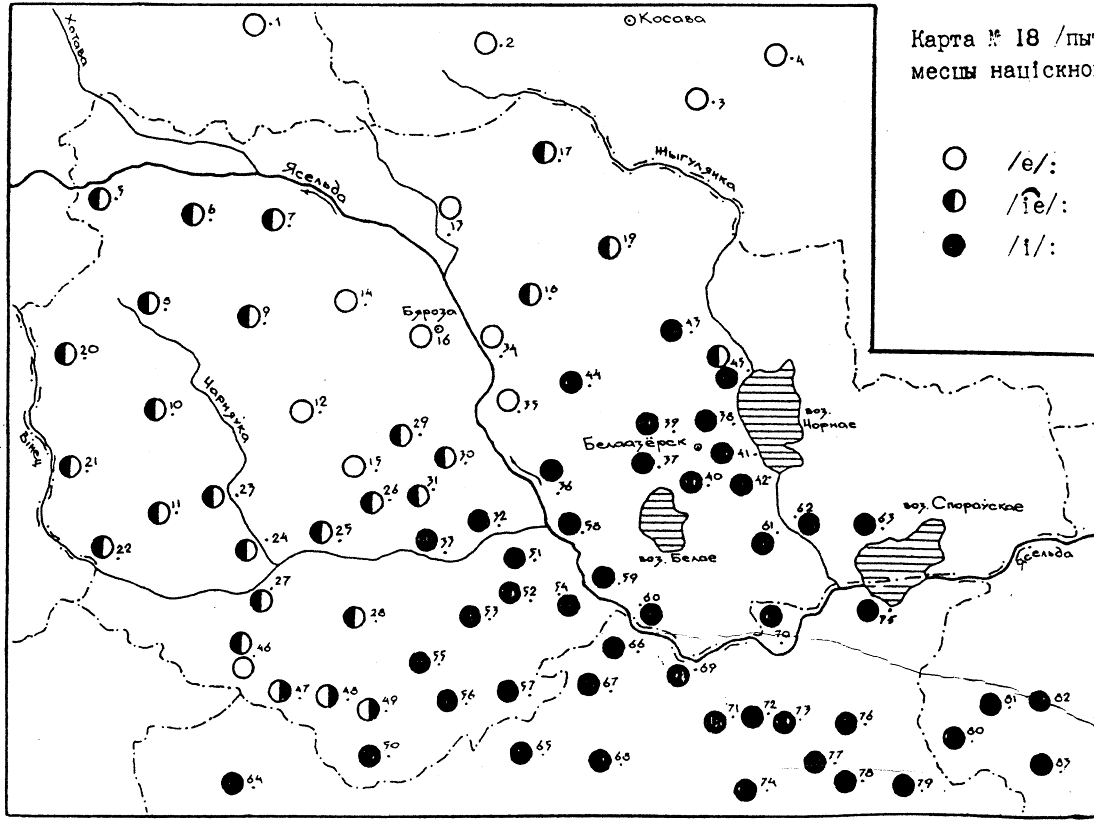
/ы/: пыдняла́

Карта № 18 /пытанне № 16/. Галосны на месцы націскнога $*ě$

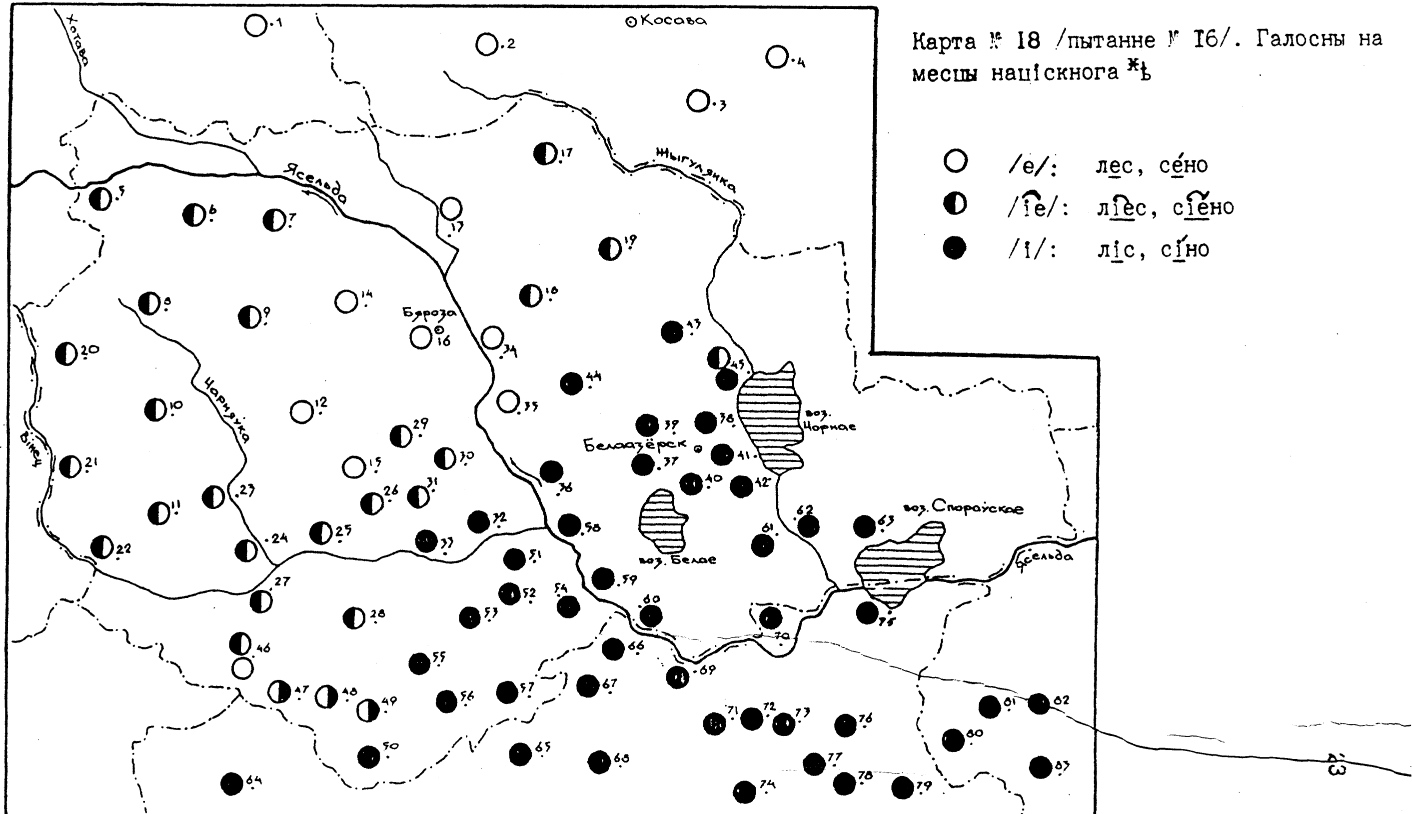
○ /e/: л<u>е</u>с, се́но

◐ /îe/: л<u>îе</u>с, с<u>îе</u>но

● /і/: л<u>і</u>с, сі́но

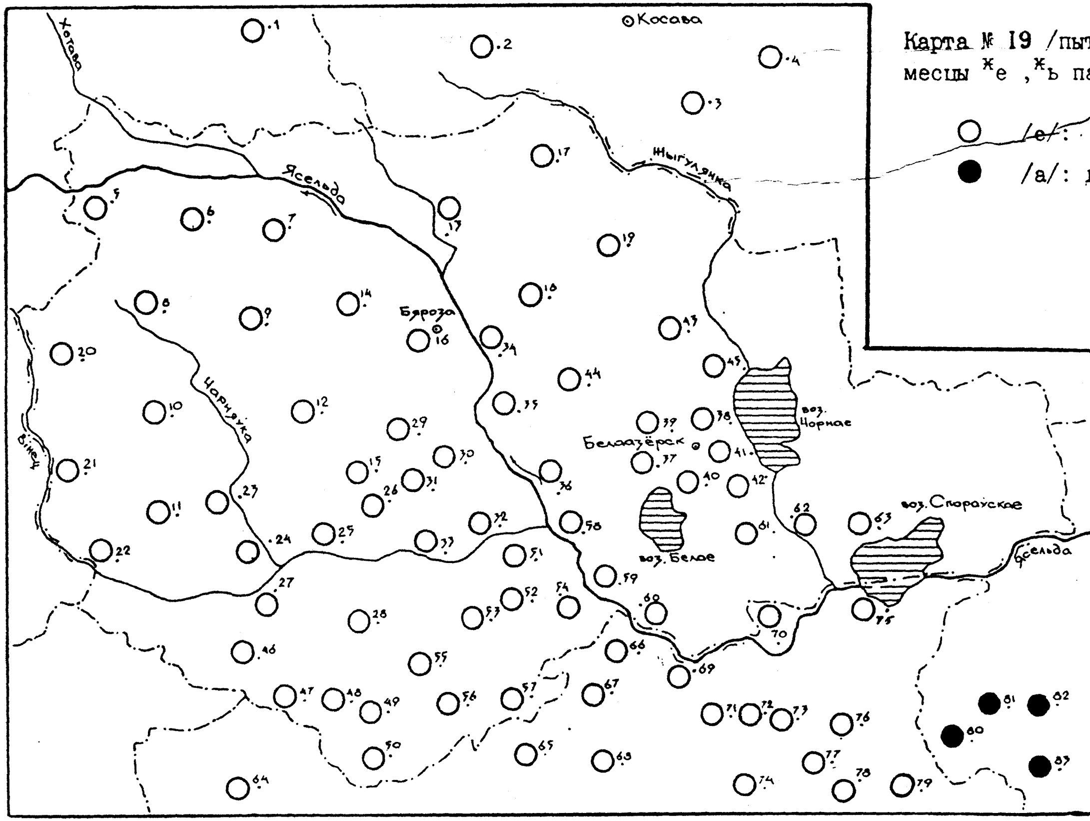
Карта № 18 /пытанне № 16/. Галосны на месцы націскнога *ѣ

/е/: лес, се́но

/îе/: лîес, сîе́но

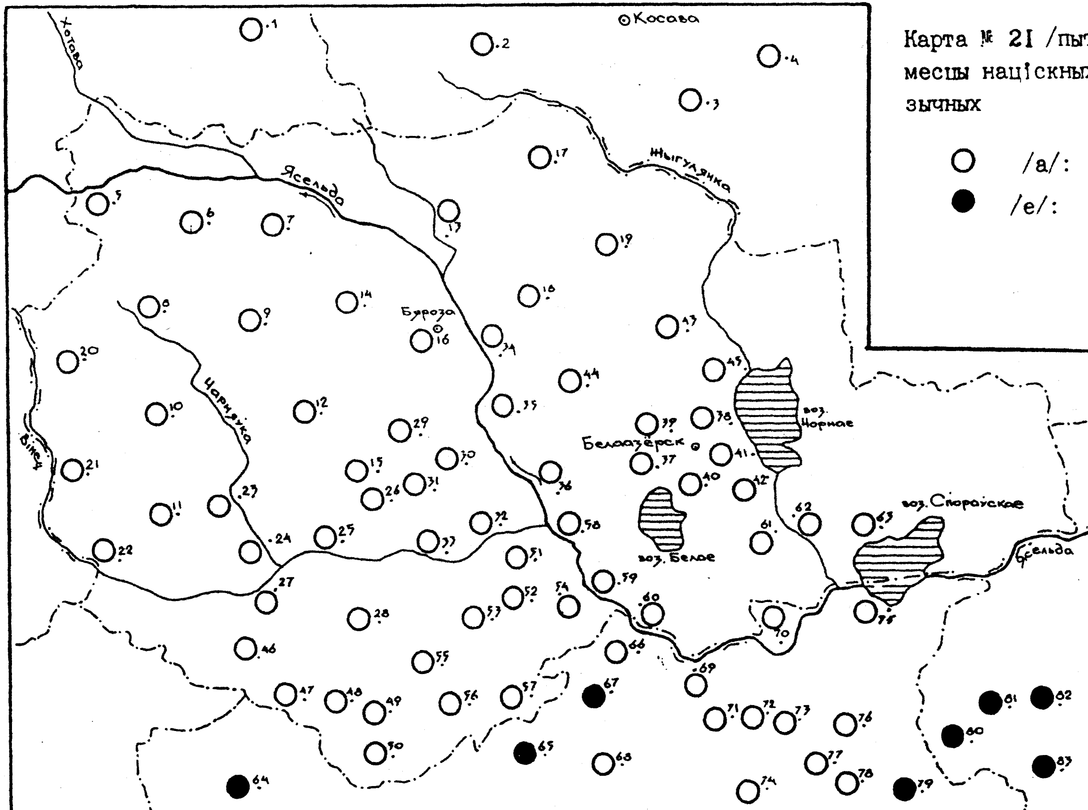
/і/: ліс, сі́но

Карта № 19 /пытанне № 17/. Галосны на месцы ^{ж}е, ^{ж}ь пад націскам

○ /е/: дзе́нь, не́ба, дэ́нь, нэ́бо

● /а/: да́нь, на́бо

Карта № 21 /пытанне № 19/. Галосны на месцы нацiскных $^*ę$, $^*a$ пасля мяккiх зычных

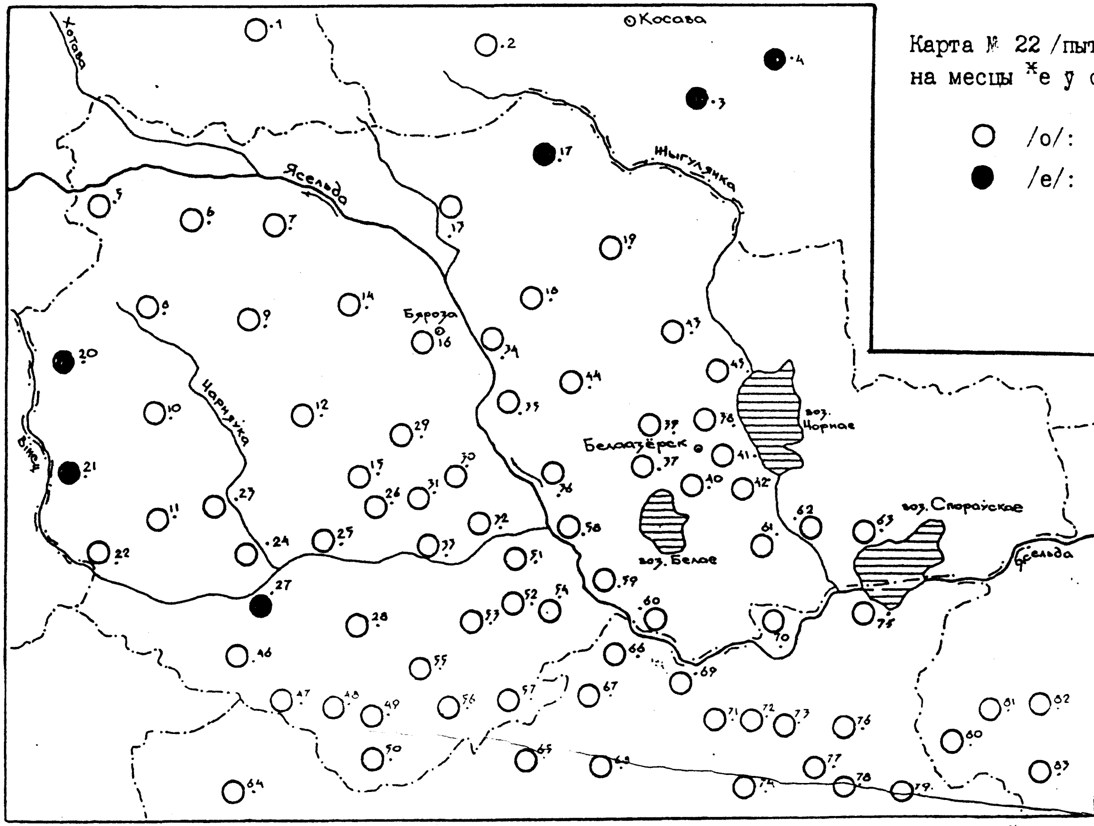
○ /а/: жа́ба, ша́пка, ся́ду

● /е/: же́ба, ше́пка, се́ду

Карта № 22 /пытанне № 20/. Галосны на месцы *е у слове далёка

○ /о/: далӗко

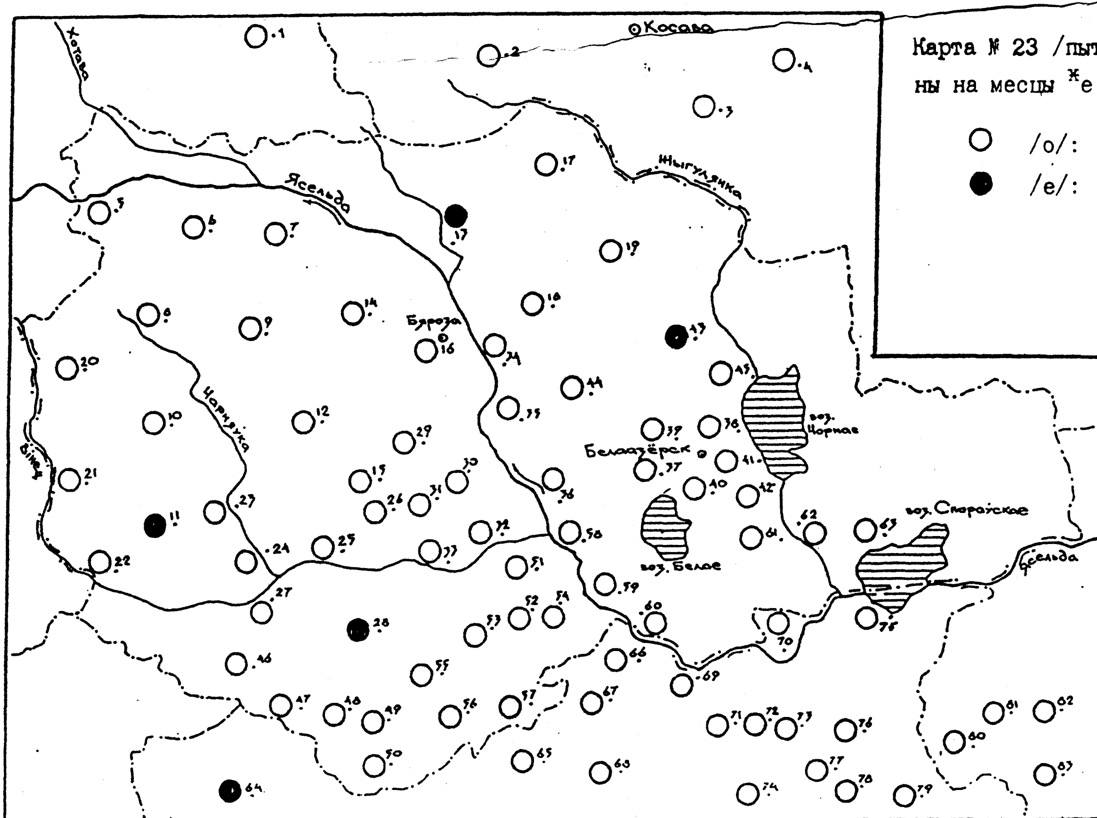
● /е/: дале́ко

Карта № 23 /пытанне № 18/. Галосны на месцы *е у слове авё́с

○ /о/: авё́с, ов'ё́с і інш.

● /е/: ове́с

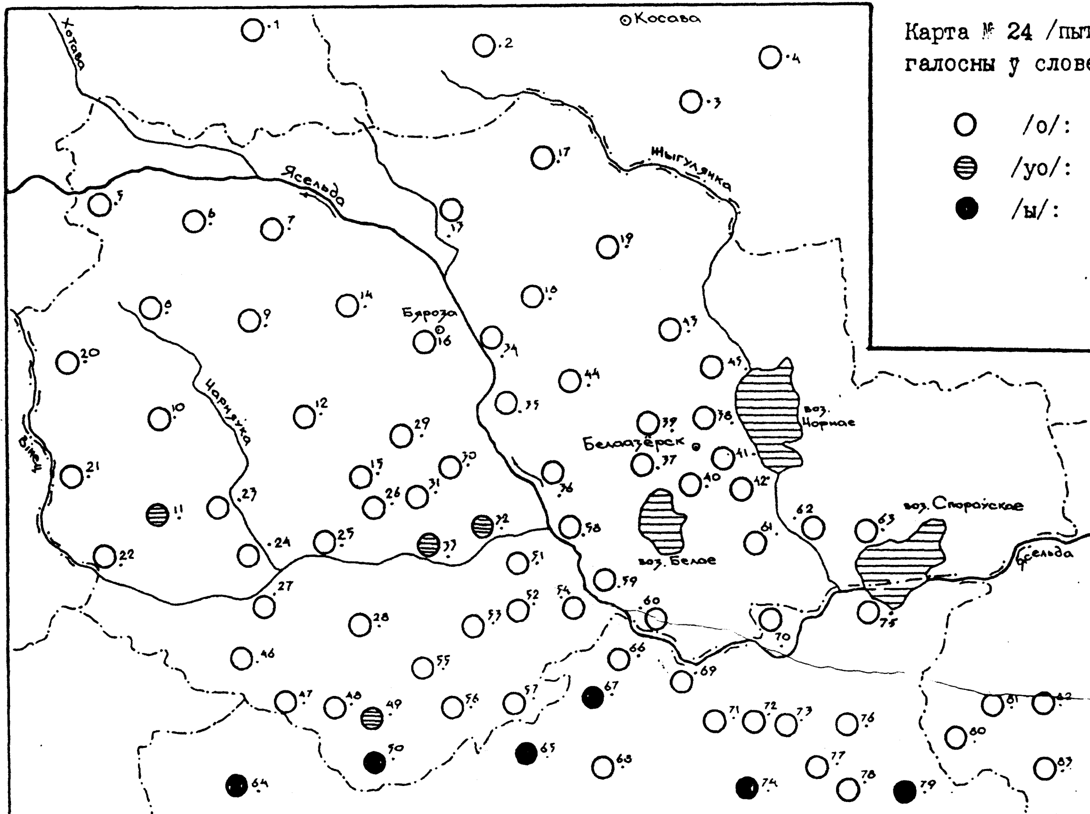

Карта № 24 /пытанне № 21/. Націскны галосны у слове многа

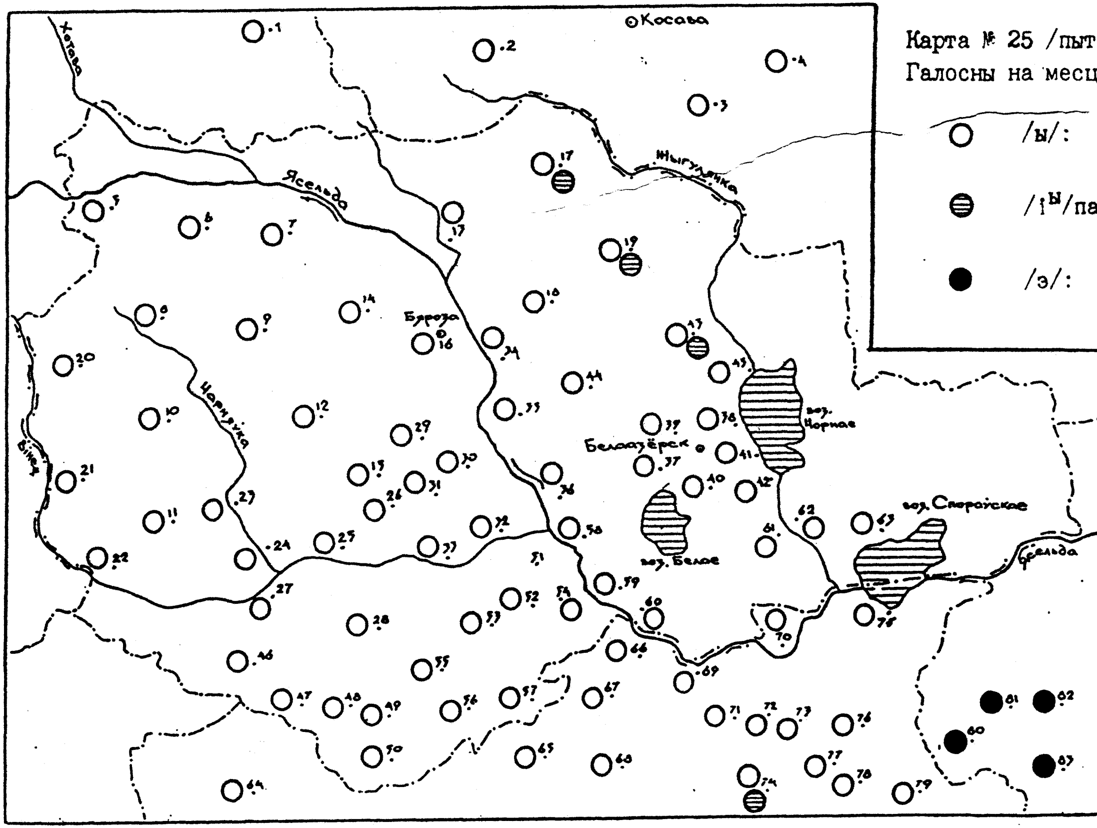
○ /о/: мнóга, мнóго

⊜ /уо/: мнýого

● /ы/: мны́го

Карта № 25 /пытанні № 24, 26, 27/.
Галосны на месцы націскнога *ы

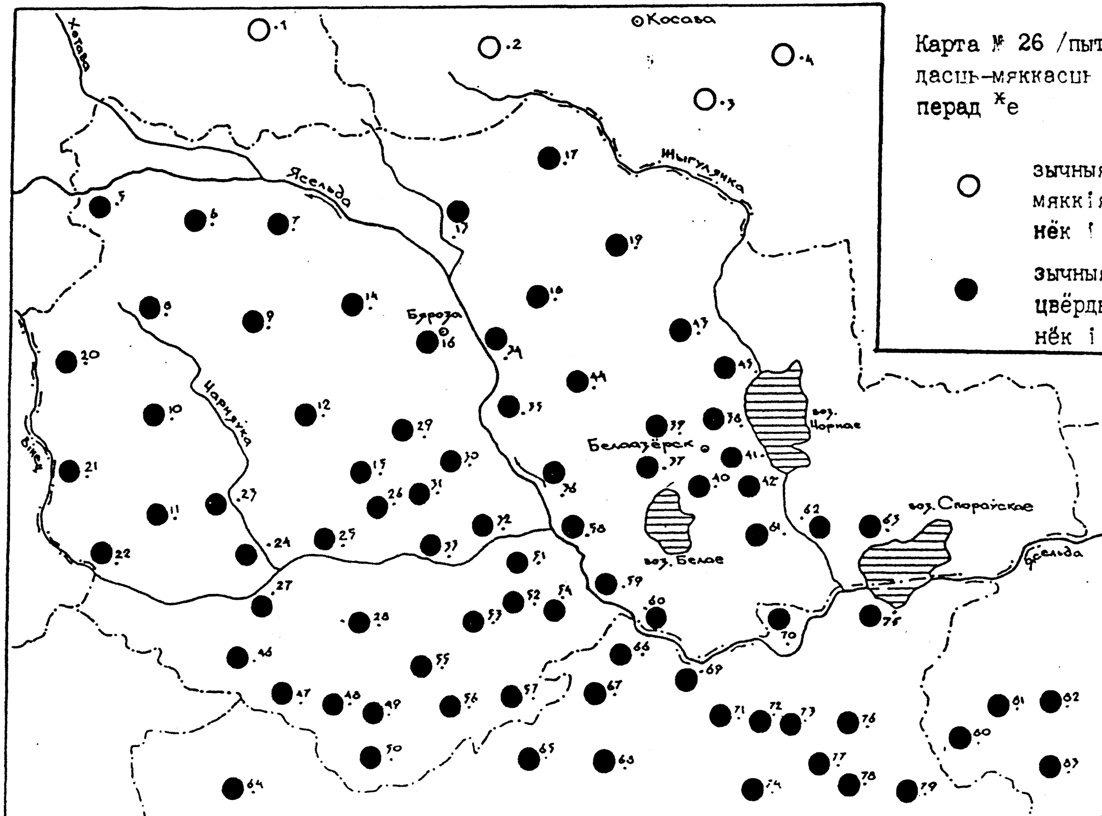

○ /ы/: сын, дыхаць, грыбы, рыба і інш.

⊜ /$і^ы$/пасля губных: $мі^ы$, $грыбі^ы$

● /э/: дэхаты, грыбэ, рэба, сэн

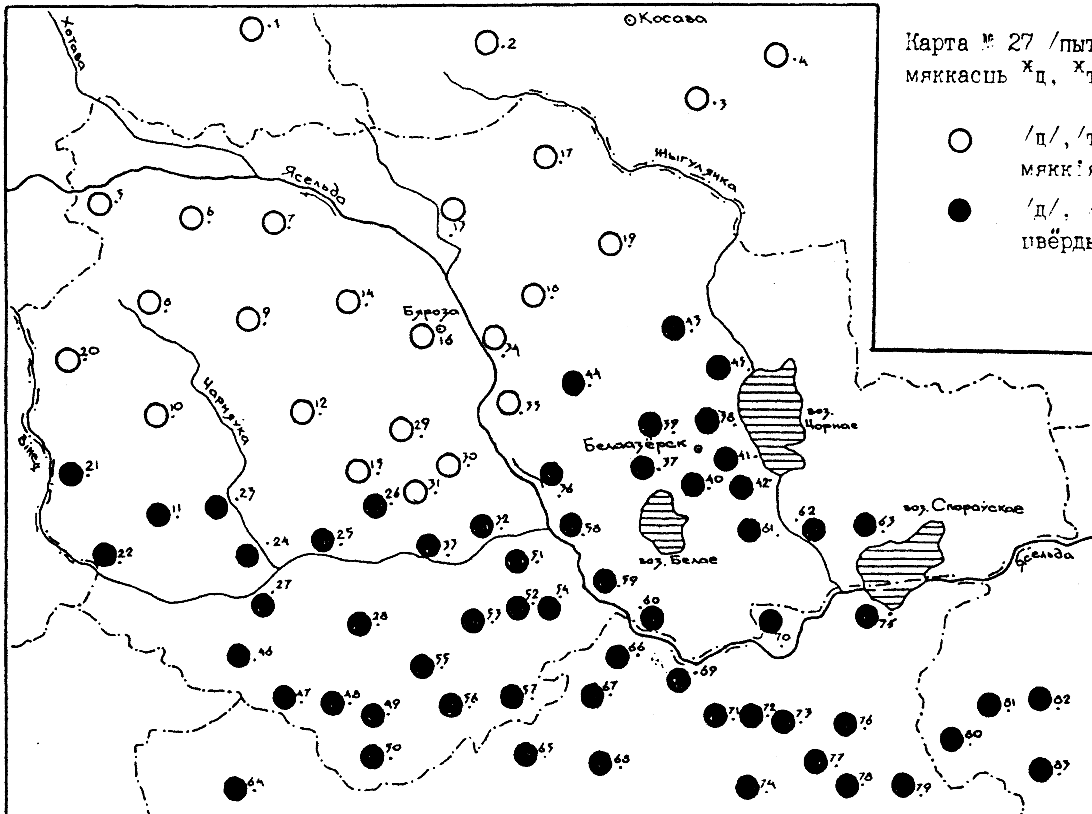
Карта № 26 /пытанні № 4, 5/. Цвёрдасць-мяккасць $^{*}д$, $^{*}т$, $^{*}з$, $^{*}с$, $^{*}н$ перад $^{*}е$

○ зычныя $^{*}д$, $^{*}т$, $^{*}з$, $^{*}с$, $^{*}н$ мяккія: <u>з</u>ямля́, <u>с</u>яло́, <u>дз</u>янёк і інш.

● зычныя $^{*}д$, $^{*}т$, $^{*}з$, $^{*}с$, $^{*}н$ цвёрдыя: <u>з</u>эмля́, <u>с</u>эло́, <u>д</u>энёк і інш.

Карта № 27 /пытанне № 36/. Цвёрдасць-мяккасць ^{x}д, ^{x}т, ^{x}з, ^{x}с, ^{x}н перад ^{x}і

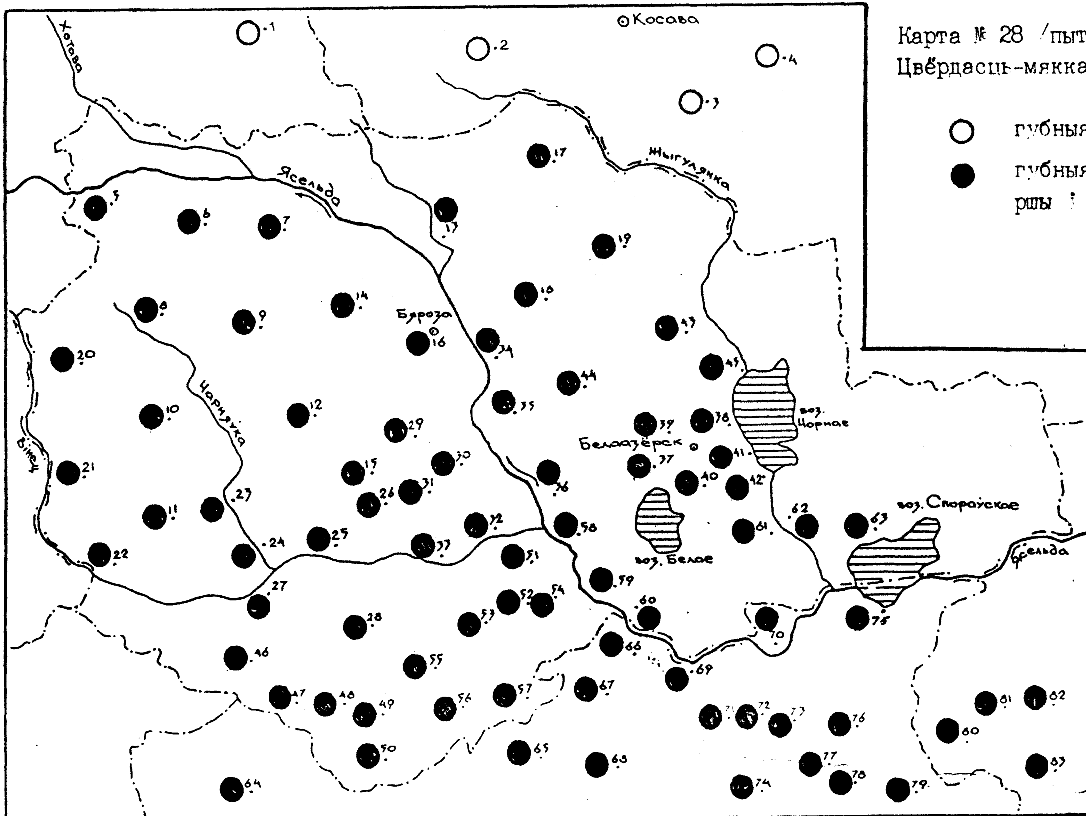
○ /д/, /т/, /з/, /с/, /н/ мяккія: кас'ці, з'іма́ і інш.

● /д/, /т/, /з/, /с/, /н/, цвёрдыя: косы́ты, зыма́ і інш.

Карта № 28 /пытанні № 6, 31/.
Цвёрдасць-мяккасць губных перад *е

○ губныя мяккія: бе́раг, пе́ршы

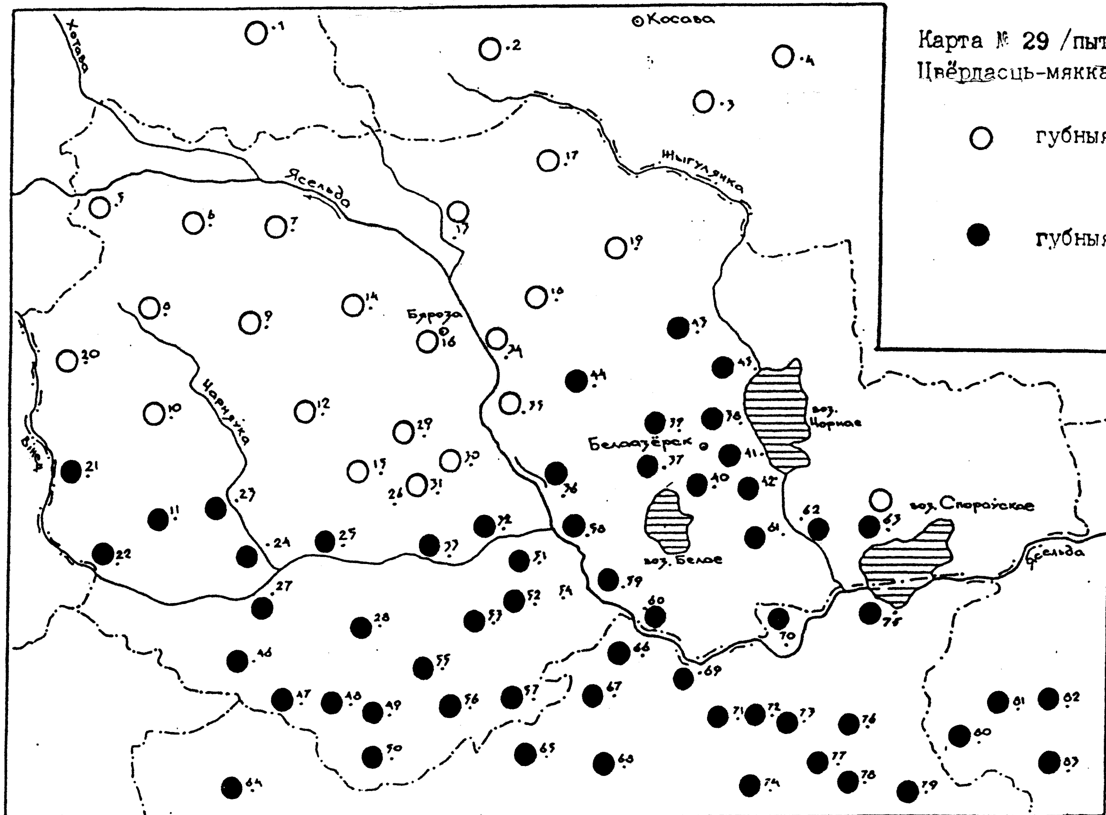
● губныя цвёрдыя: бэ́рог, пэ́ршы і інш.

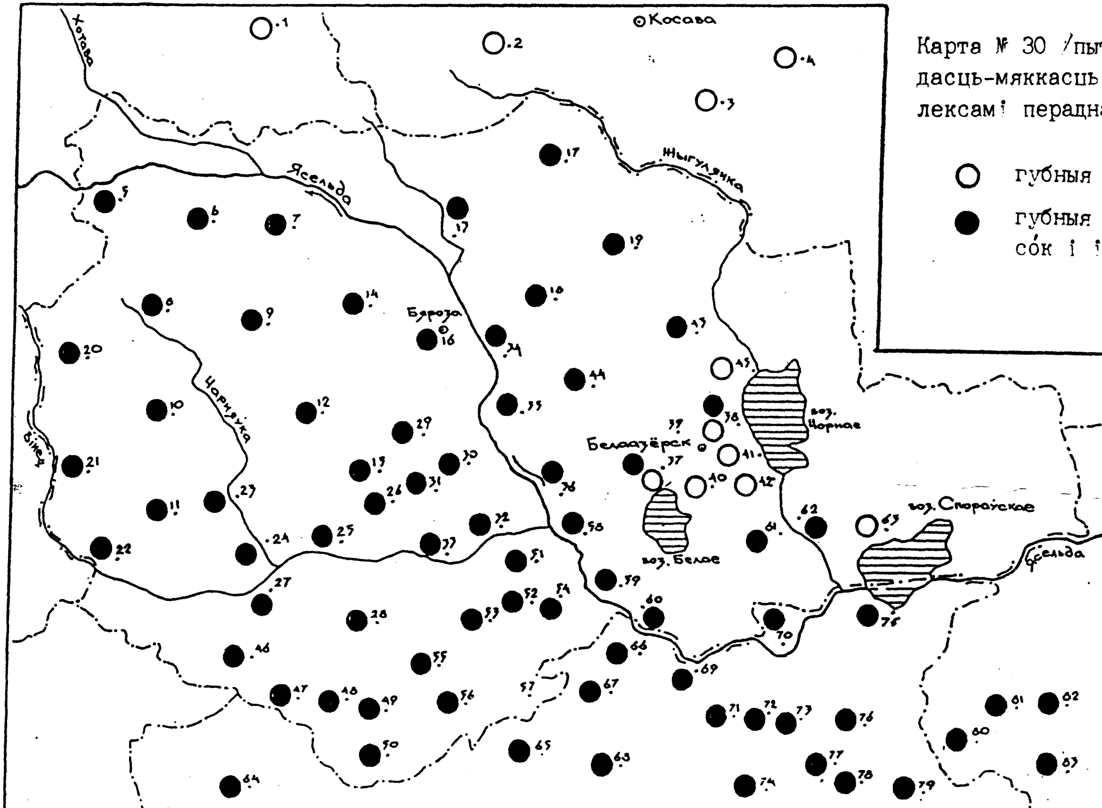

Карта № 29 /пытанні № 34,35/.
Цвёрдасць-мяккасць губных перад і

○ губныя мяккія: раб́іць, м́іска і інш.

● губныя цвёрдыя: роб́ыты, м́ыска і інш.

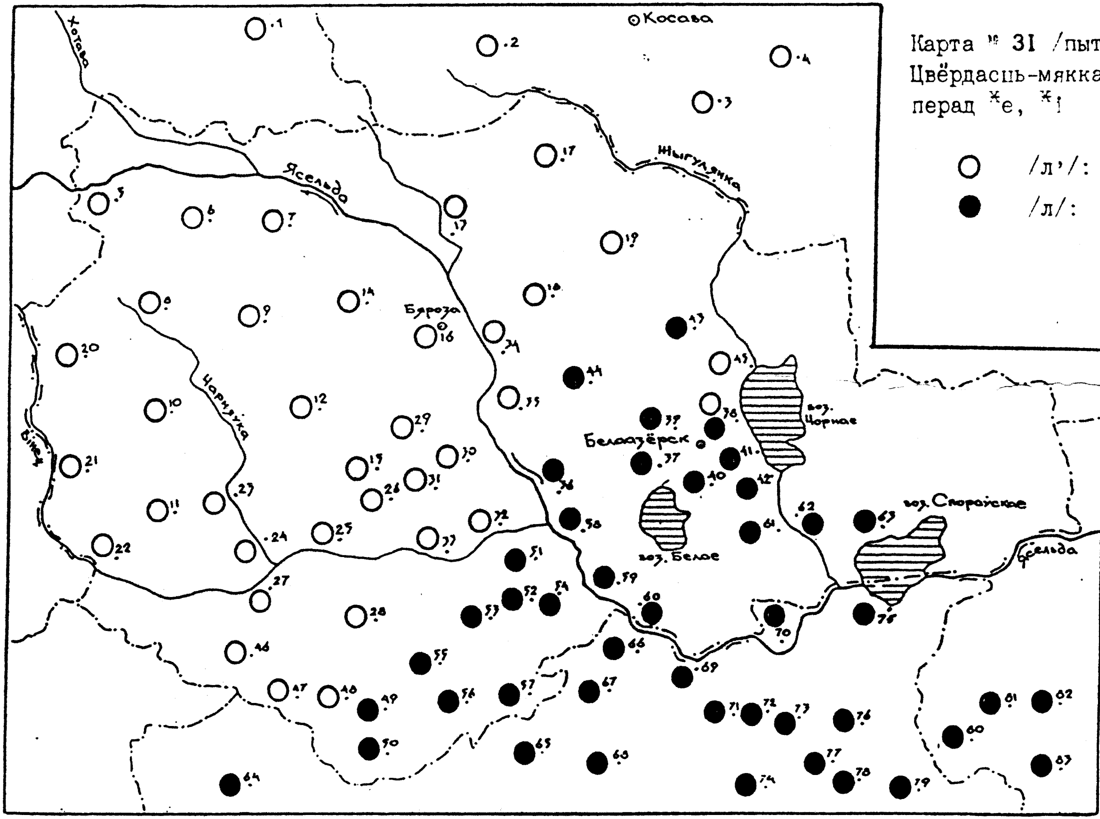
Карта № 30 /пытанне № 3/. Цвёрдасць-мяккасць губных перад рэфлексамі пераднаціскнога ѣ

○ губныя мяккія: бяда́, пясо́к

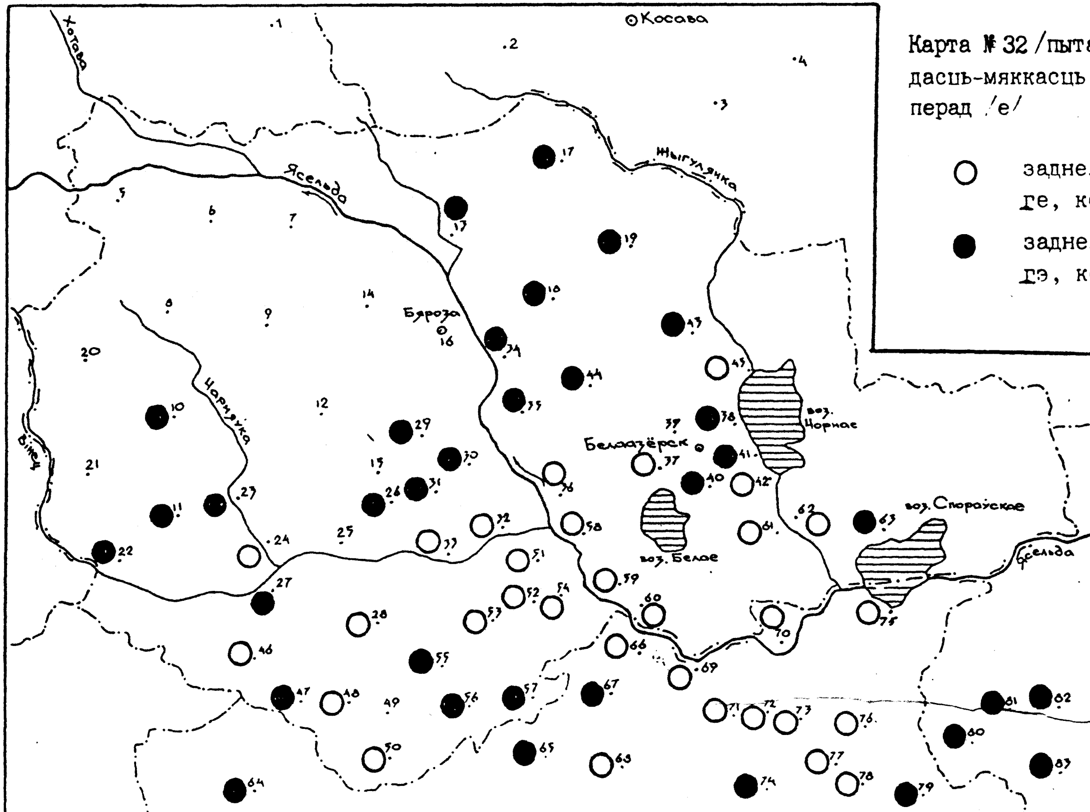
● губныя цвёрдыя: бэда́, пэсо́к і інш.

Карта № 31 /пытанні № 32,37/.
Цвёрдасць-мяккасць зычнага $^{*}л$ перад $^{*}е$, $^{*}і$

○ /л'/: по́ле, лі́па
● /л/: по́дэ, лы́па

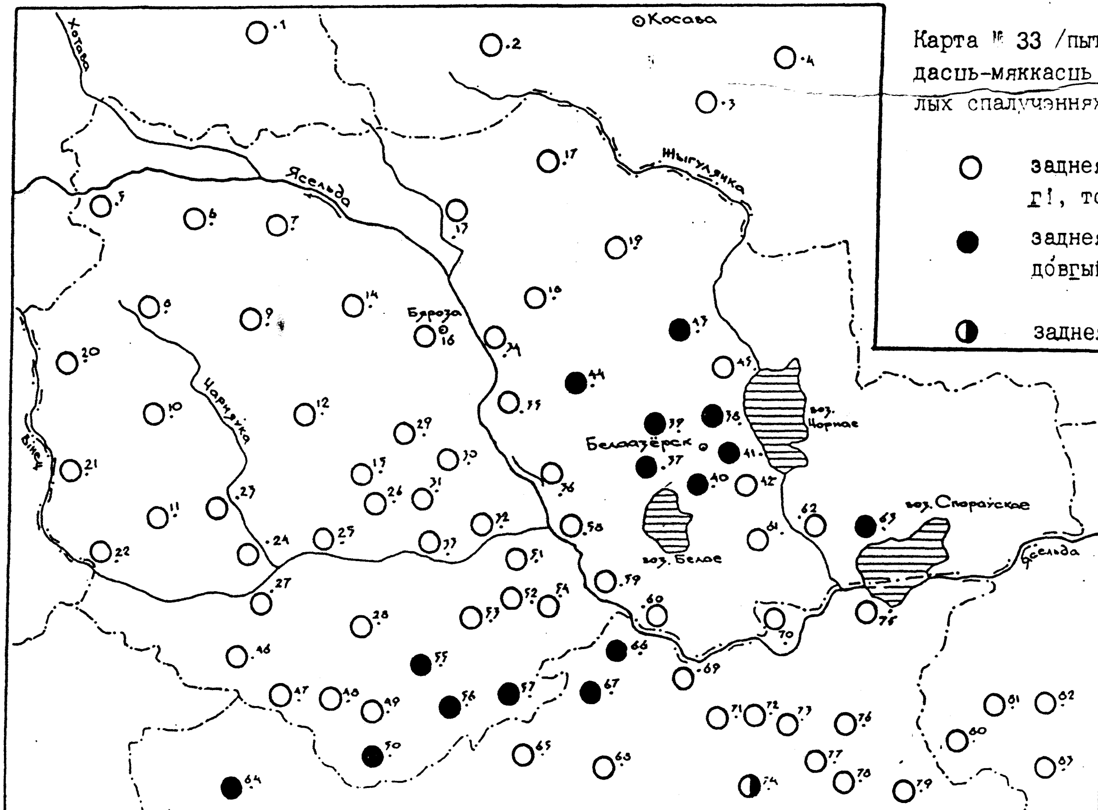
Карта № 32 /пытанне № 33/. Цвёрдасць-мяккасць заднеязычных перад /е/

○ заднеязычныя мяккія: до́ўге, коро́тке і інш.

● заднеязычныя цвёрдыя: до́ўгэ, коро́ткэ і інш.

Карта № 33 /пытанне № 38/. Цвёрдасць-мяккасць заднеязычных у былых спалучэннях *гы, *кы, *хы

○ заднеязычныя мяккія: доўгі, тонкі і інш.

● заднеязычныя цвёрдыя: доўгый, тонкый

◐ заднеязычныя "паўмяккія": доўгі^{ы}й, тонкі^{ы}й

Карта № 34 /пытанне № 39/. Зычныя $^{*}д$, $^{*}т$ перад рэфлексамі $^{*}ѣ$

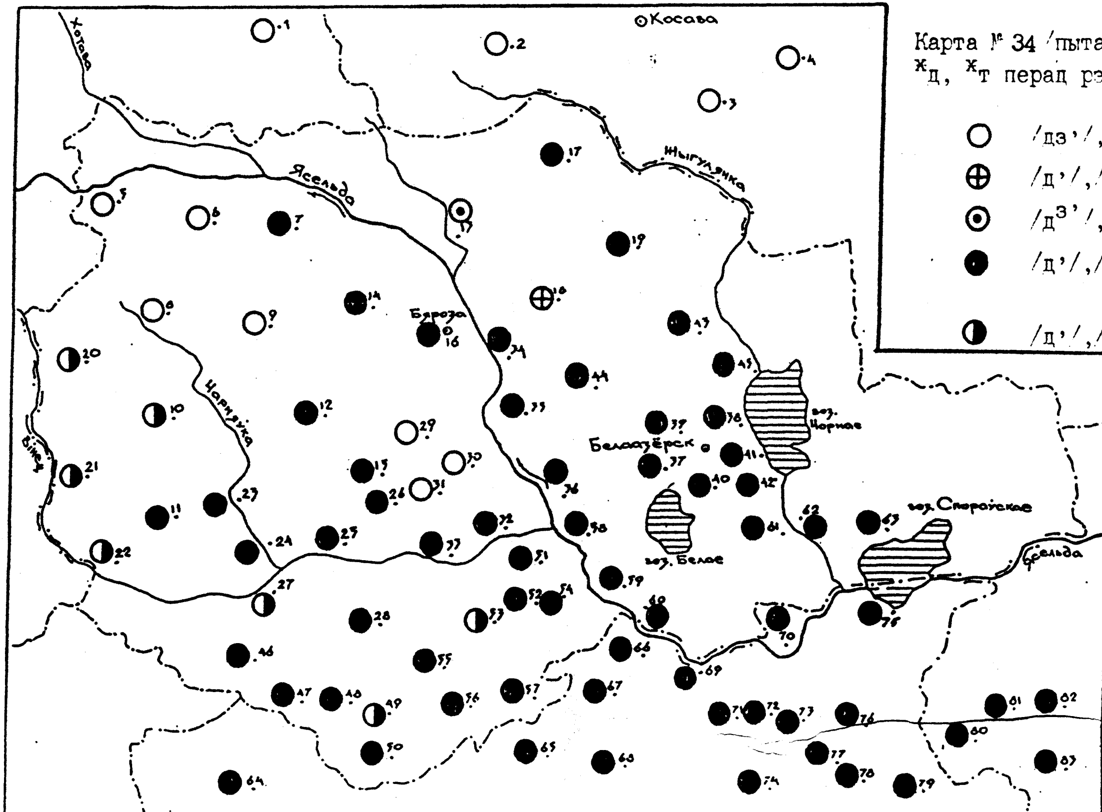
○ /дз'/, /ц'/: дзед, цень

⊕ /д'/, /ц'/: дед, цень

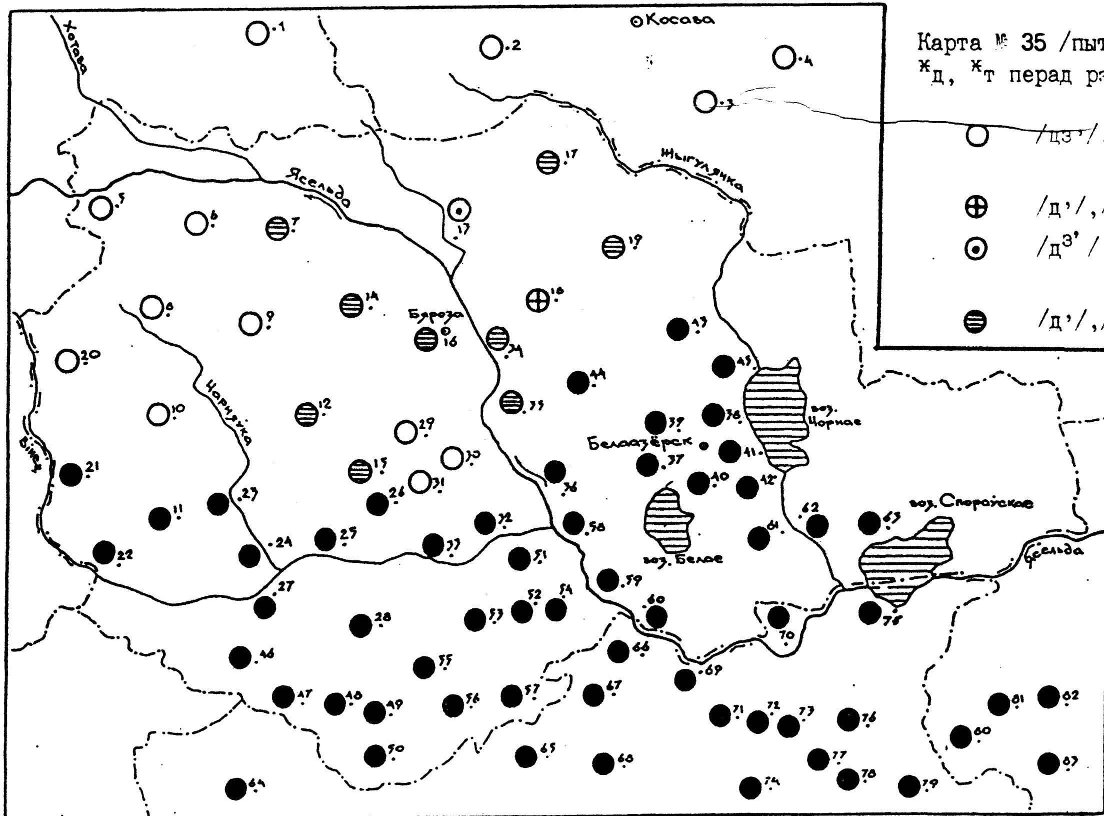
⊙ /д^{з}'/, /т^{ц}'/: д^{з}ед, т^{ц}ень

● /д'/, /т'/: дед, дід, тень, тінь

◐ /д'/, /т/: дід, тэнь, тынь

Карта № 35 /пытанне № 39/. Зычныя $^{*}д$, $^{*}т$ перад рэфлексамі $^{*}ĭ$

○ /цз'/, /ц'/: хо<u>дзі</u><u>ці</u>, <u>ці</u>хо і інш.

⊕ /д'/, /ц'/: хо<u>дí</u><u>ці</u>, <u>ці́</u>хо

⊙ /д^{з}'/, /т^{ц}'/: хо<u>д^{з}</u>í<u>т^{ц}</u>і, <u>т^{ц}</u>íхо

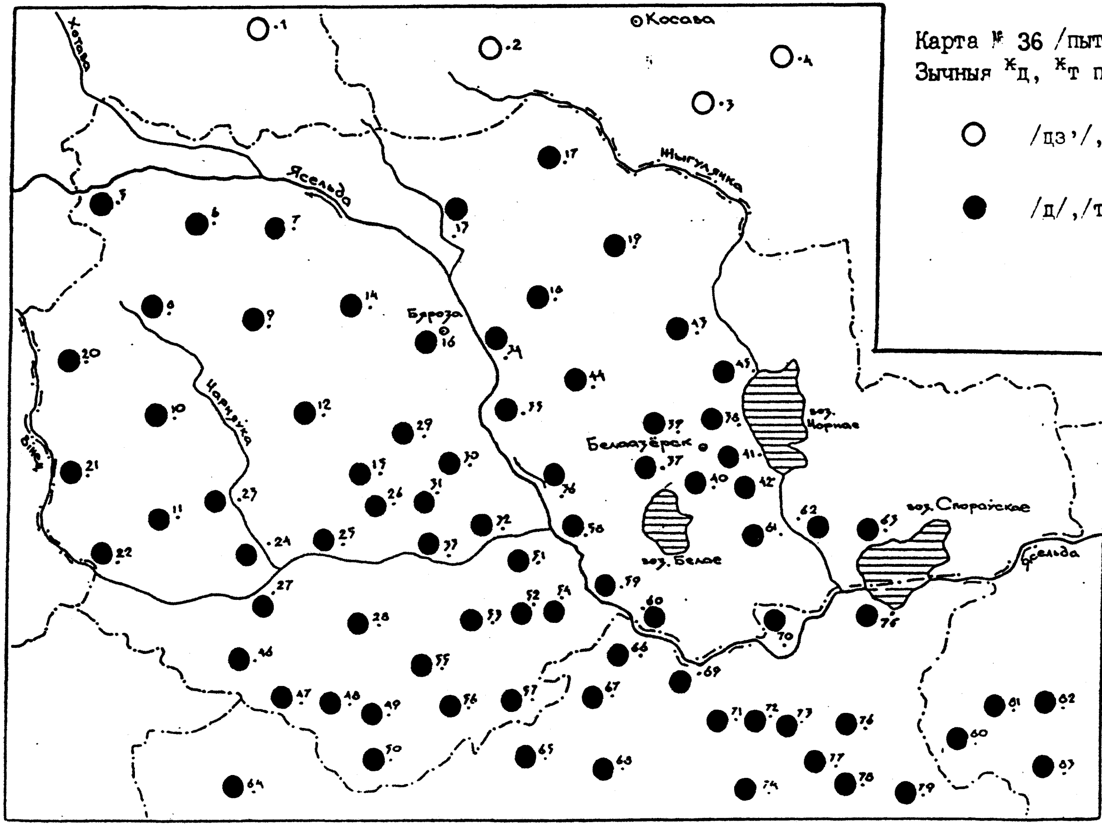
⊜ /д'/, /т'/: хо<u>дí</u><u>ті</u>, <u>ті́</u>хо

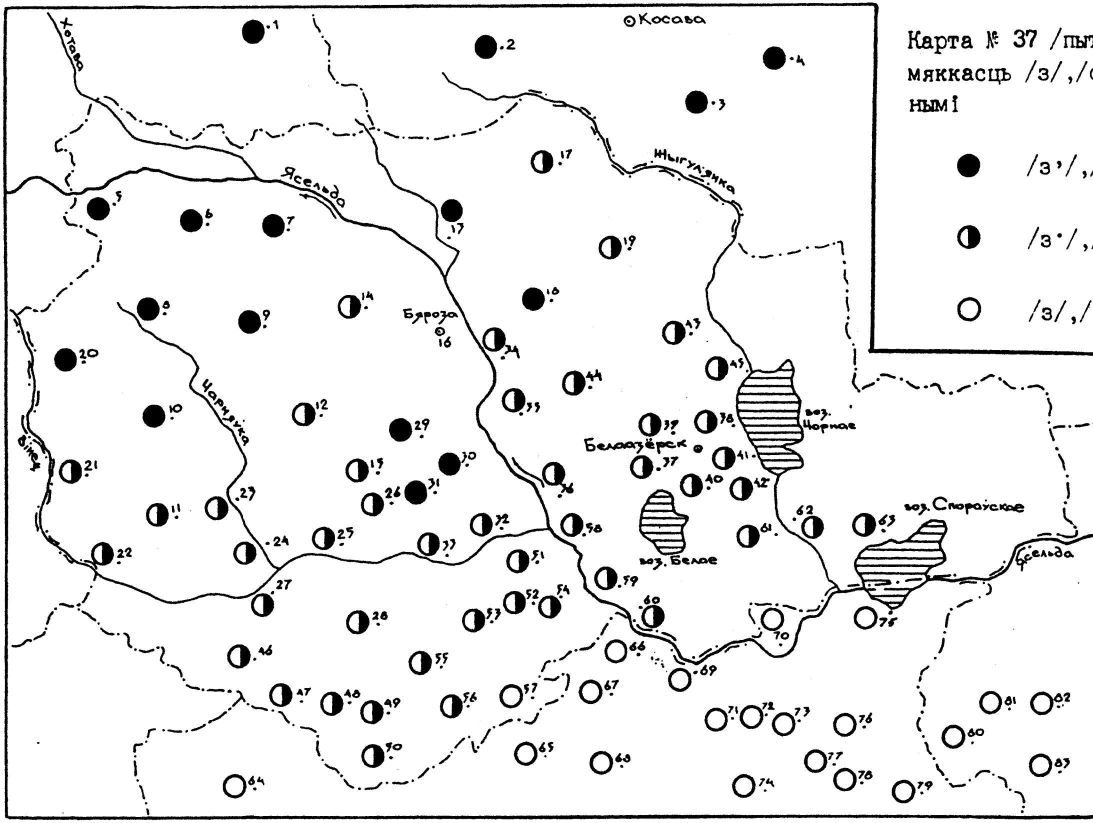
● /д/, /т/: хо<u>ды́</u>ты, <u>ты́</u>хо

Карта № 36 /пытанні № 4, 17/.
Зычныя *д, *т перад рэфлексамі *е

○ /дз'/,/ц'/: дзень, цяпер і інш.

● /д/,/т/: дэнь, тэпэр і інш.

Карта № 37 /пытанне № 51/. Цвёрдасць-мяккасць /з/,/с/ перад мяккімі зычнымі

● /з'/,/с'/: сьвет, сьнег і інш.

◐ /з·/,/с·/: с·вет, с·нег і інш.

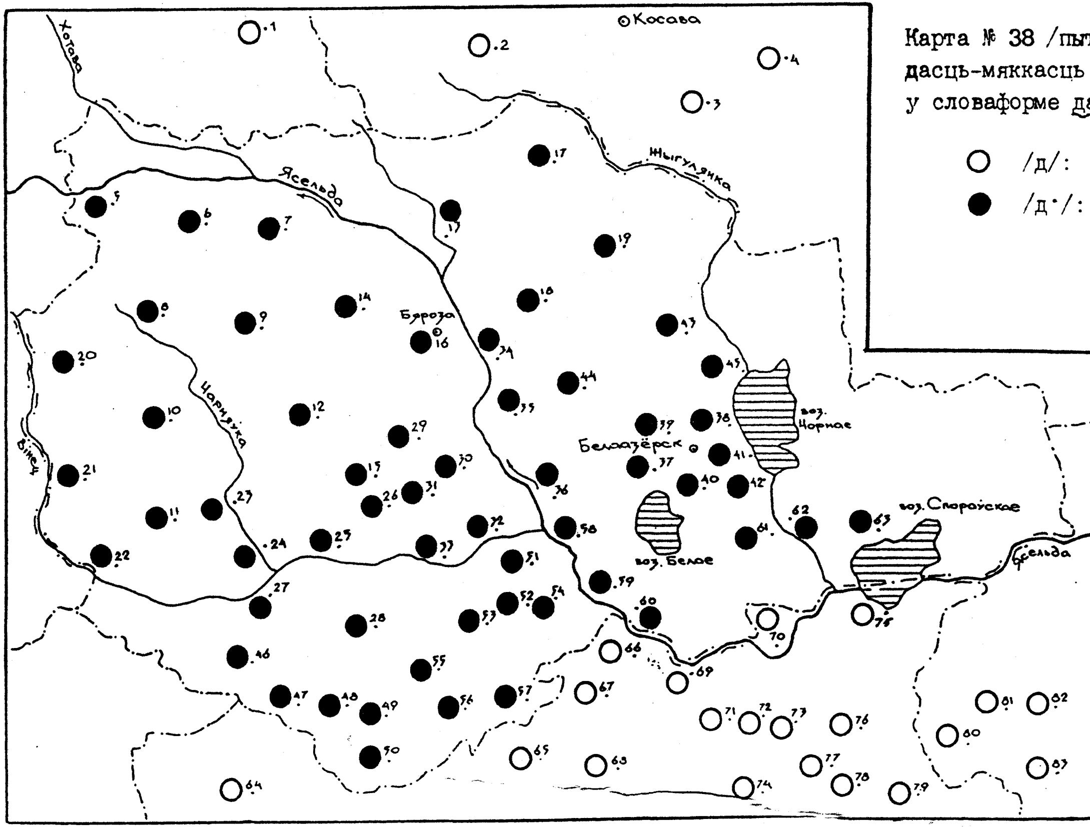
○ /з/,/с/: свет, снег і інш

Заўвага: Перад мяккімі заднеязычнымі /з/, /с/ толькі цвёрдыя

Карта № 38 /пытанне № 5I/. Цвёрдасць-мяккасць /д/ перад мяккім /н/ у словаформе да дня

○ /д/: да /до/ дня

● /д'/: до д'ня

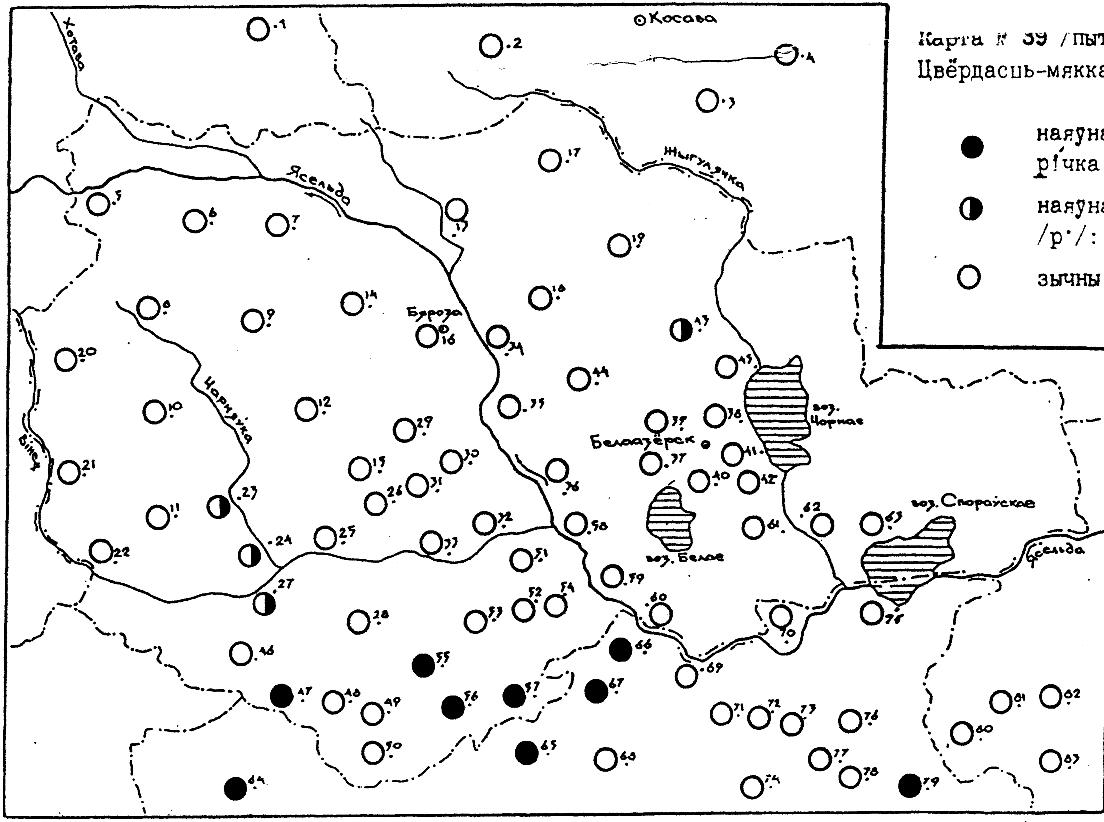

Карта № 39 /пытанні № 40,41/.
Цвёрдасць-мяккасць зычнага *р

● наяўнасць мяккага /р'/: р́ічка, гор́іх

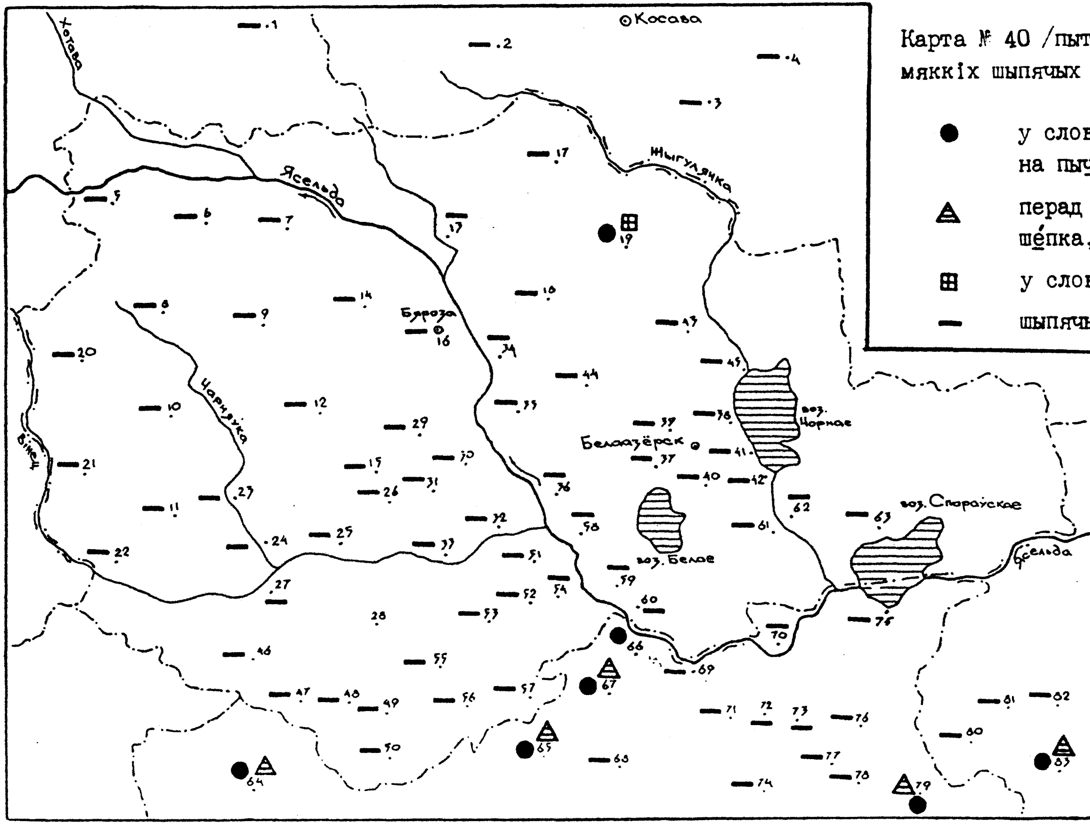
◐ наяўнасць "паўмяккага" /р·/: р·і́чка, гор·і́х

○ зычны /р/ толькі цвёрды:

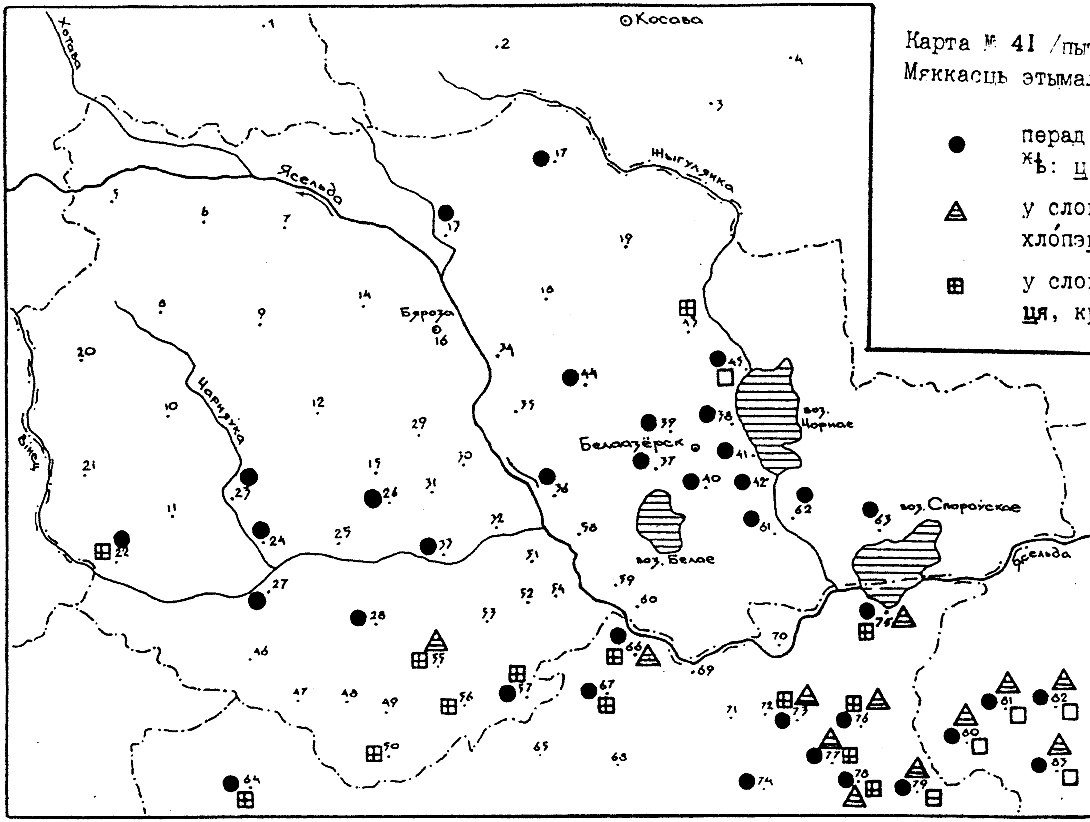

Карта № 40 /пытанне № 44/. Наяўнасць мяккіх шыпячых перад е /∠ę, 'а/

- ● у словаформах тыпу: на мы́жі, на пы́чі
- ▲ перад націскным е /∠ę, 'а/: ше́пка, же́р
- ⊞ у слове: жы́то
- — шыпячыя толькі цвёрдыя

Карта № 41 /пытанні № 10,43/.
Мяккасць этымалагічнага $^{x}ц$ /I/

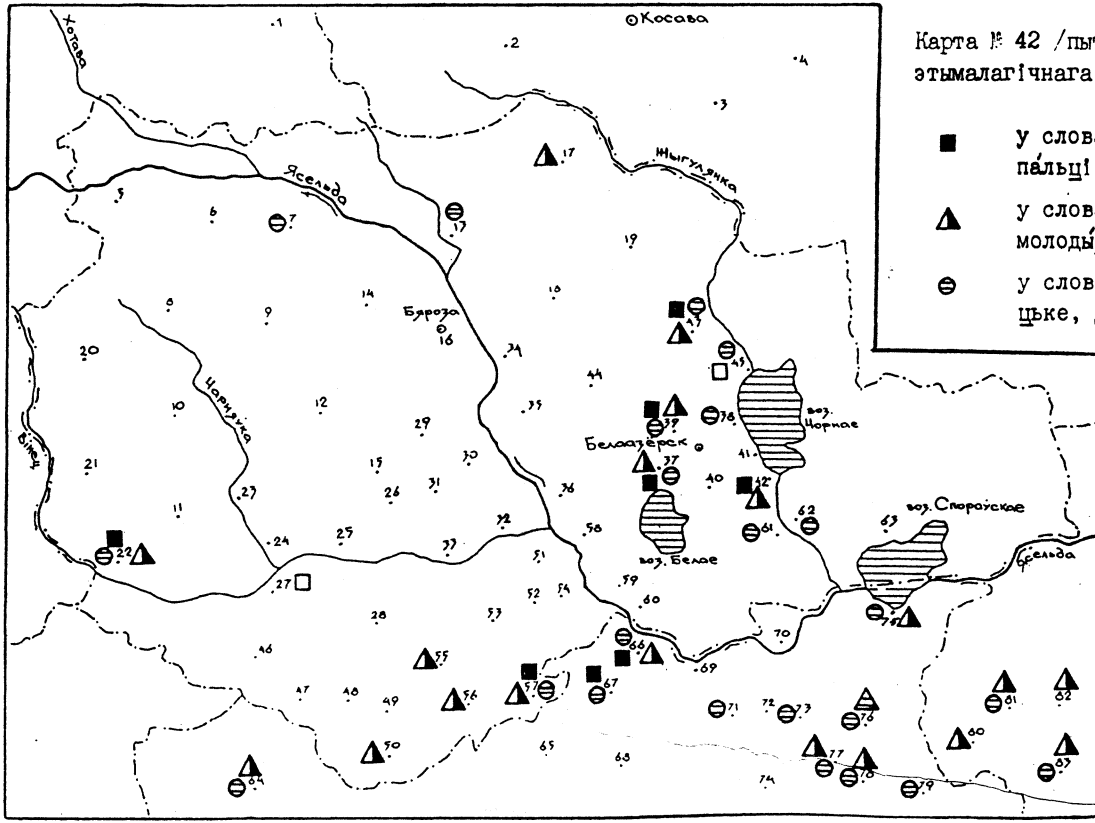

● перад рэфлексам націскнога $^{x}ѣ$: ціп, ціўка і інш.

△ у словаформах тыпу: конэ́ц, хло́пэц

⊞ у словаформах тыпу: молоды́ця, крыны́ця

□ паўмяккі /ц'/ у словаформах тыпу: молоды́ця, крыны́ця

Карта № 42 /пытанне № 43/. Мяккасць этымалагічнага $^{*}ц$ / II /

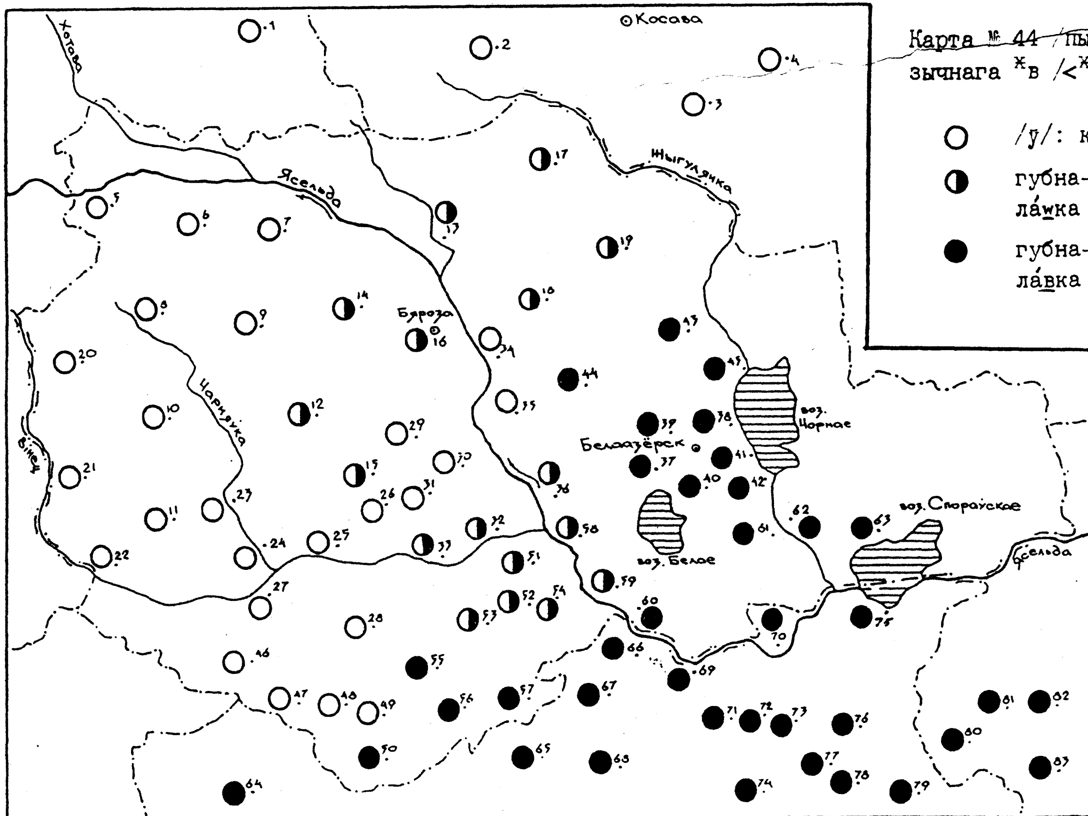
■ у словаформах тыпу: хло́пці, па́льці

◭ у словаформах тыпу: ныма́ молоды́ці, кры́ниці

⊖ у словаформах тыпу: молодэ́цьке, дыво́цьке і інш.

□ паумяккі /ц'/ у словаформах тыпу: хло́пц'і, па́льц'і

Карта № 44 /пытанне № 47/. Рэфлексы зычнага *в /< *в, *л/ пасля галосных

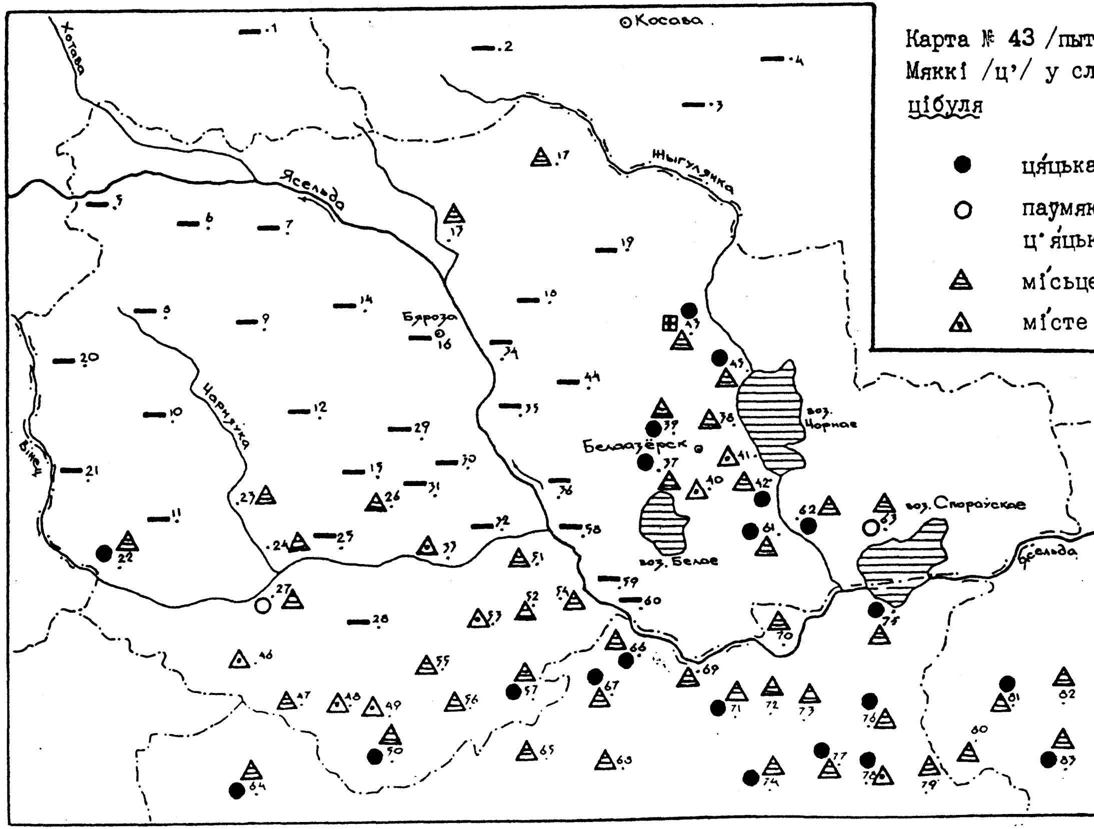

○ /ў/: купі́ў, ла́ўка і інш.

◐ губна-губны /w/: купі́w, ла́wка

● губна-зубны /в/: купы́в, ла́вка і інш.

Карта № 43 /пытанні № 42,43/. Мяккі /ц'/ у словах цяцька, місце, цібуля

● ця́цька

○ паумяккі /ц˙/ у слове ц˙я́цька

△ мі́сьце і інш.

△ мі́сте і інш.

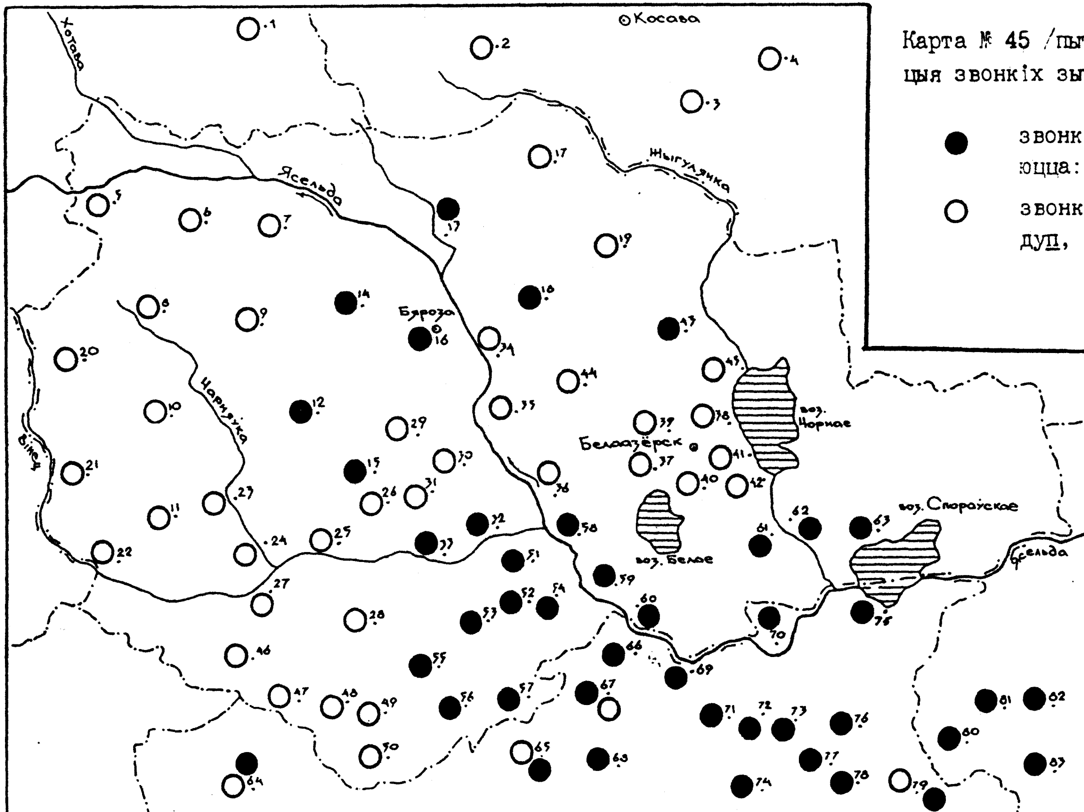
⊞ цібу́ля

— этымалагічны *ц толькі цвёрды

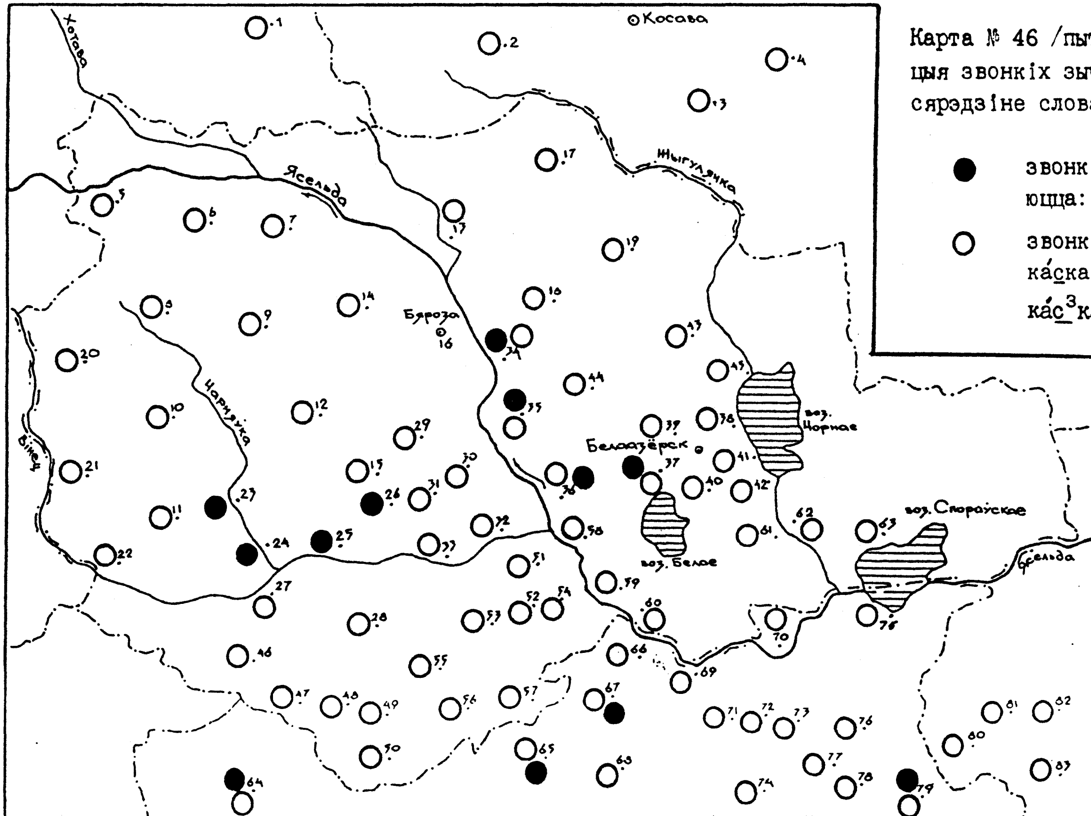
Карта № 45 /пытанне № 45/. Рэалізацыя звонкіх зычных у канцы слова

● звонкія зычныя не аглушаюцца: ду<u>б</u>, во<u>з</u> і інш.

○ звонкія зычныя аглушаюцца ду<u>п</u>, во<u>с</u> і інш.

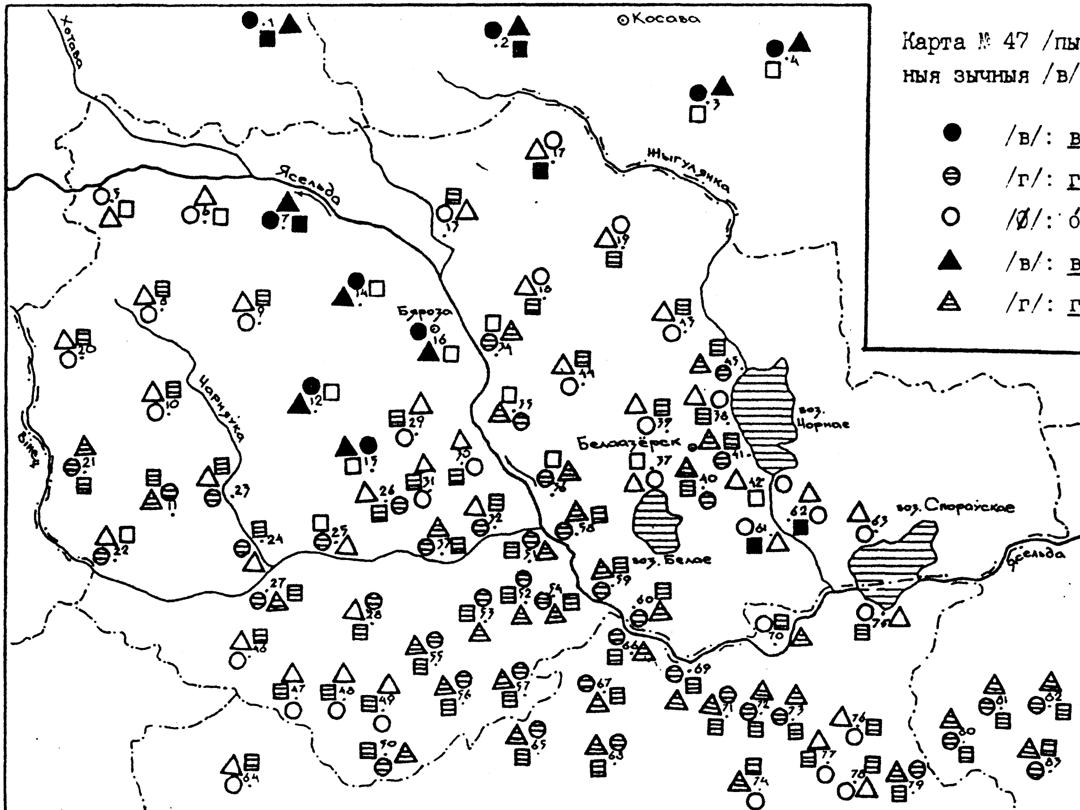
Карта № 46 /пытанне № 46/. Рэалізацыя звонкіх зычных перад глухімі ў сярэдзіне слова

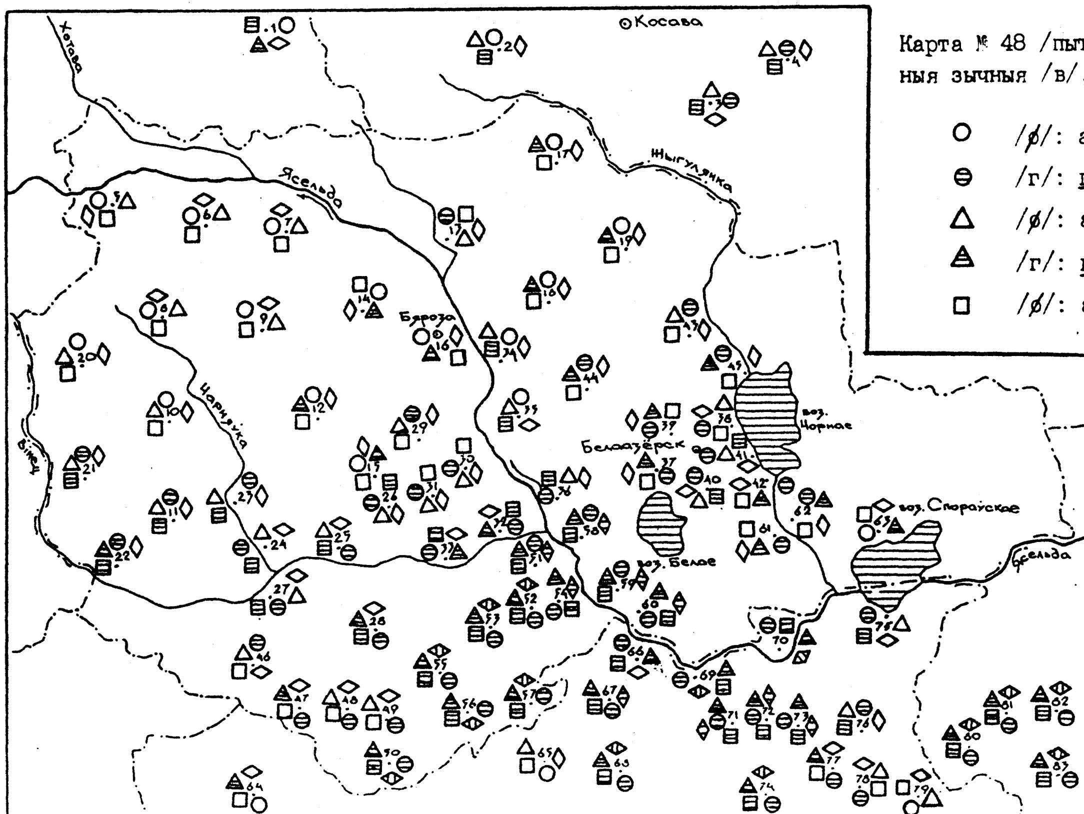
● звонкія зычныя не аглушаюцца: ка́зка, зага́дка

○ звонкія зычныя аглушаюцца: ка́ска, зага́тка, ка́с^{з}ка, зага́т^{д}ка

Карта № 47 /пытанне № 50/. Прыстаўныя зычныя /в/, /г/ /I/

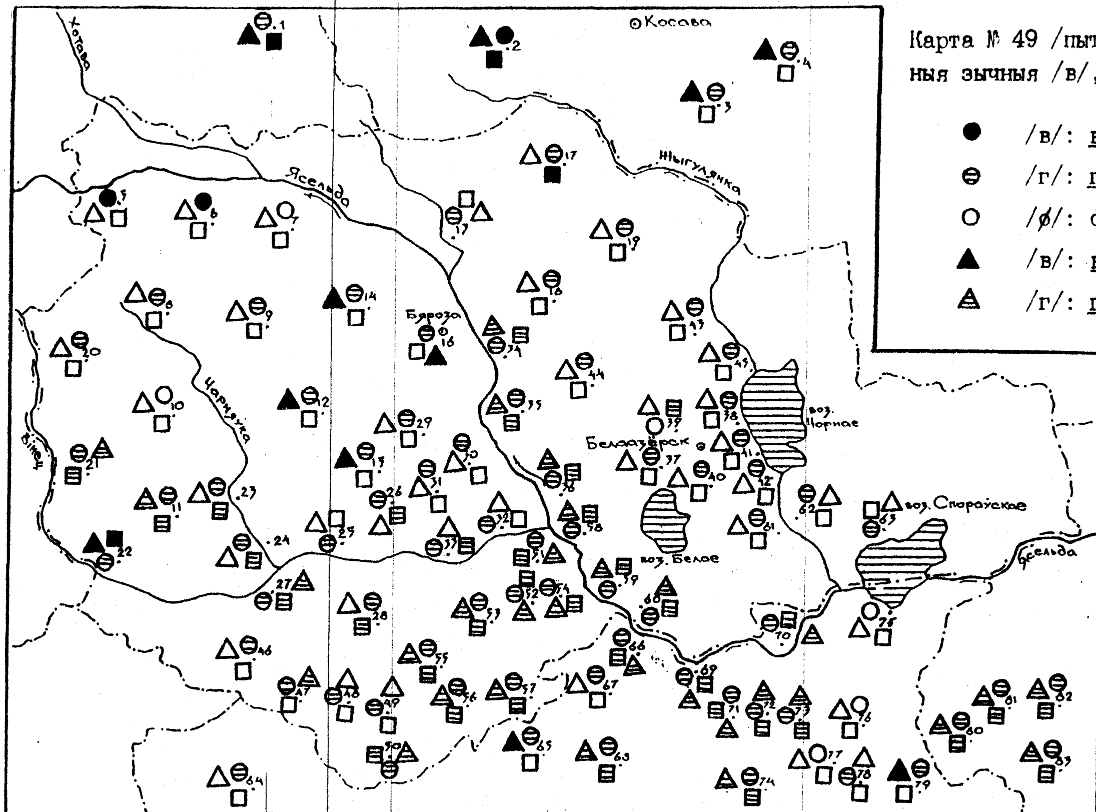
- ● /в/: <u>в</u>óка, <u>в</u>óко
- ⊖ /г/: <u>г</u>óко
- ○ /∅/: óко
- ▲ /в/: <u>в</u>óчы
- ◬ /г/: <u>г</u>óчы, <u>г</u>óчэ
- △ /∅/: óчы
- ■ /в/: <u>в</u>ýліца, <u>в</u>ýлыца
- ⊟ /г/: <u>г</u>ýліца, <u>г</u>ýлыца
- □ /∅/: ýліца, ýлыца

Карта № 48 /пытанне № 50/. Прыстаўныя зычныя /в/, /г/ /II/

- ○ /ø/: араць і інш.
- ⊖ /г/: гараты і інш.
- △ /ø/: арэх, орэх
- ▲ /г/: гарых і інш.
- □ /ø/: ануча, онуча
- ⊟ /г/: гануча, гонуча
- ◇ /ø/: овечка,
- ◈ /г/: говэчка,говачка

Карта № 49 /пытанне № 50/. Прыстаўныя зычныя /в/, /г/ /III/

● /в/: во́стры

⊖ /г/: го́стры, го́стрый

○ /ø/: о́стры

▲ /в/: во́зера і інш.

△ (з рыскай) /г/: го́зэро і інш.

△ /ø/: о́зэро

■ /в/: во́сень

⊟ /г/: го́сэнь і інш.

□ /ø/: о́сынь і інш.

Карта № 50 /пытанне № 50/. Прыстаўныя зычныя /в/, /г/ /IУ/

● /в/: паву́к

○ /ø/: пау́к

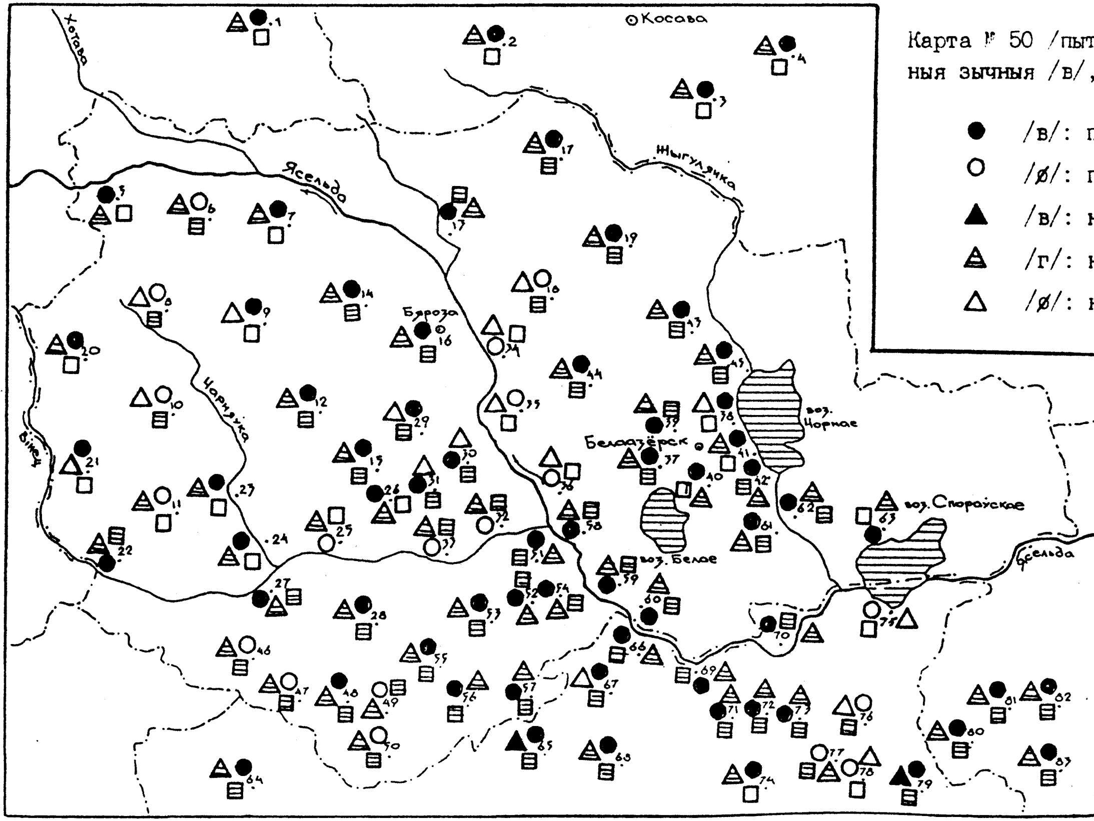
▲ /в/: ныво́дного

(заштрыхаваны трохвугольнік) /г/: ныго́дного і інш.

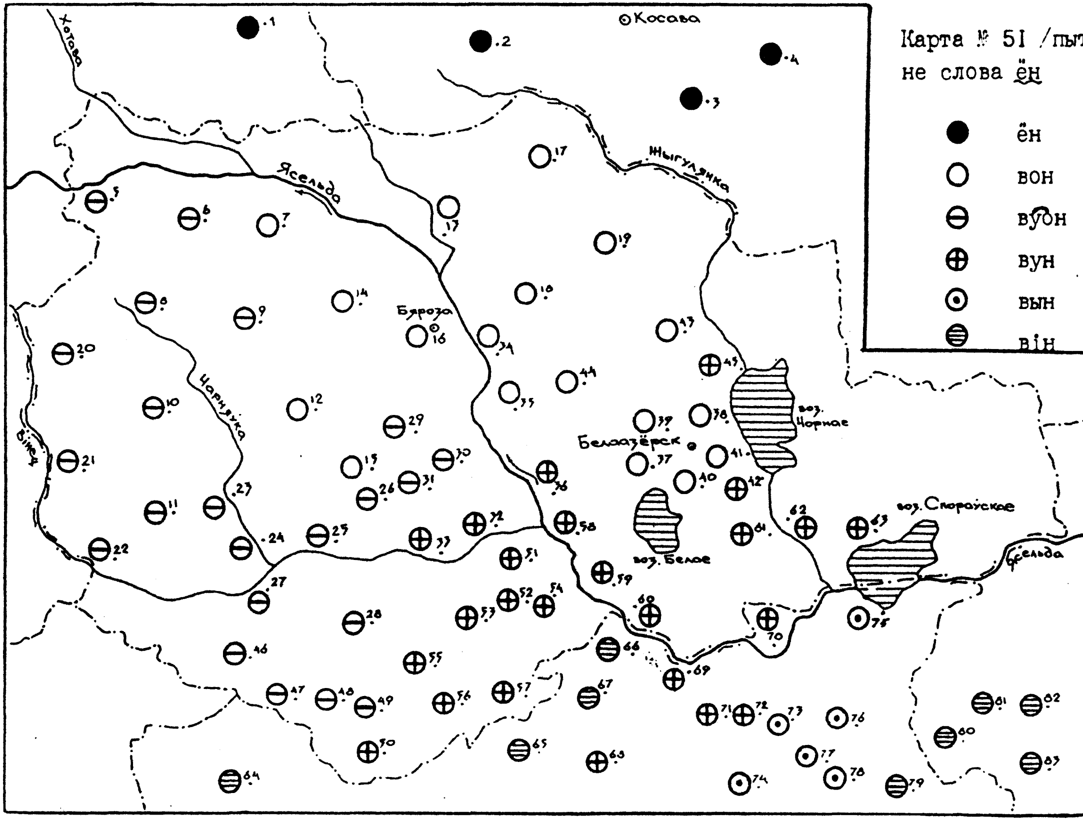
△ /ø/: ныо́дного і інш.

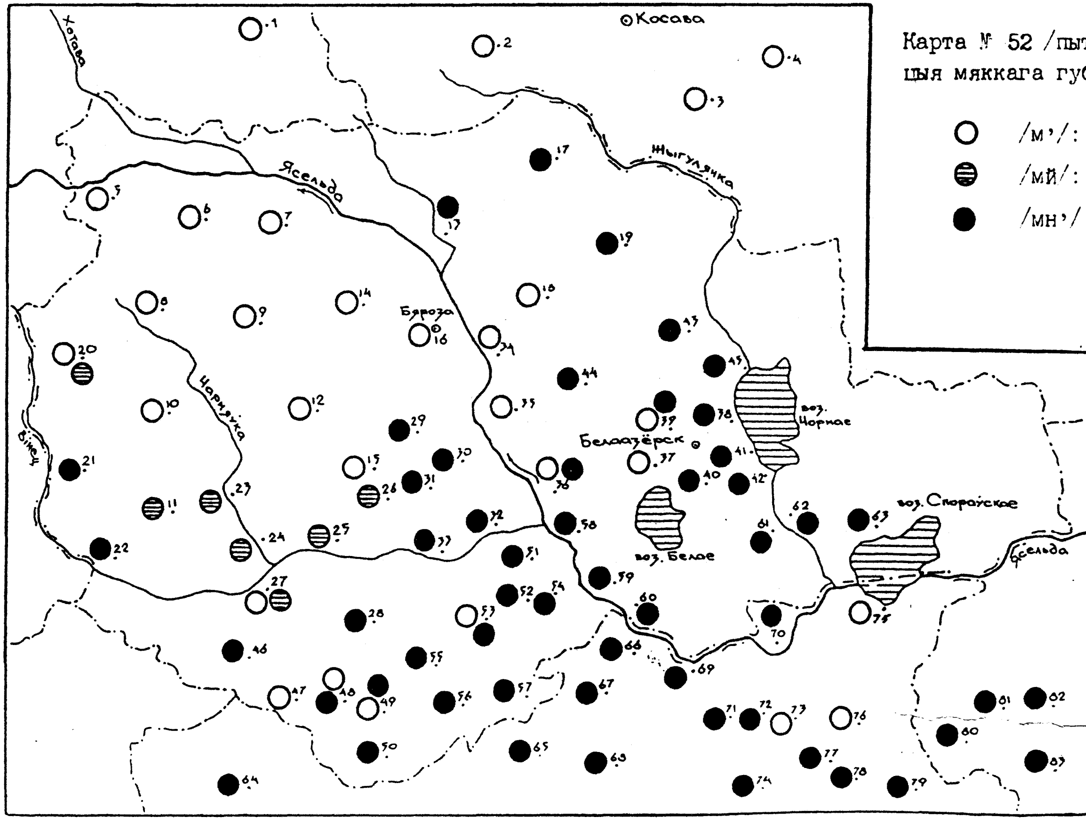
(заштрыхаваны квадрат) /г/: гі́кавка і інш.

□ /ø/: і́каўка, і́кавка

Карта № 51 /пытанне № 52/. Вымаўленне слова ё̑н

Карта № 52 /пытанне № 49/. Рэалізацыя мяккага губнога *м' перад *е

/м'/: мя́со, це́мя і інш.

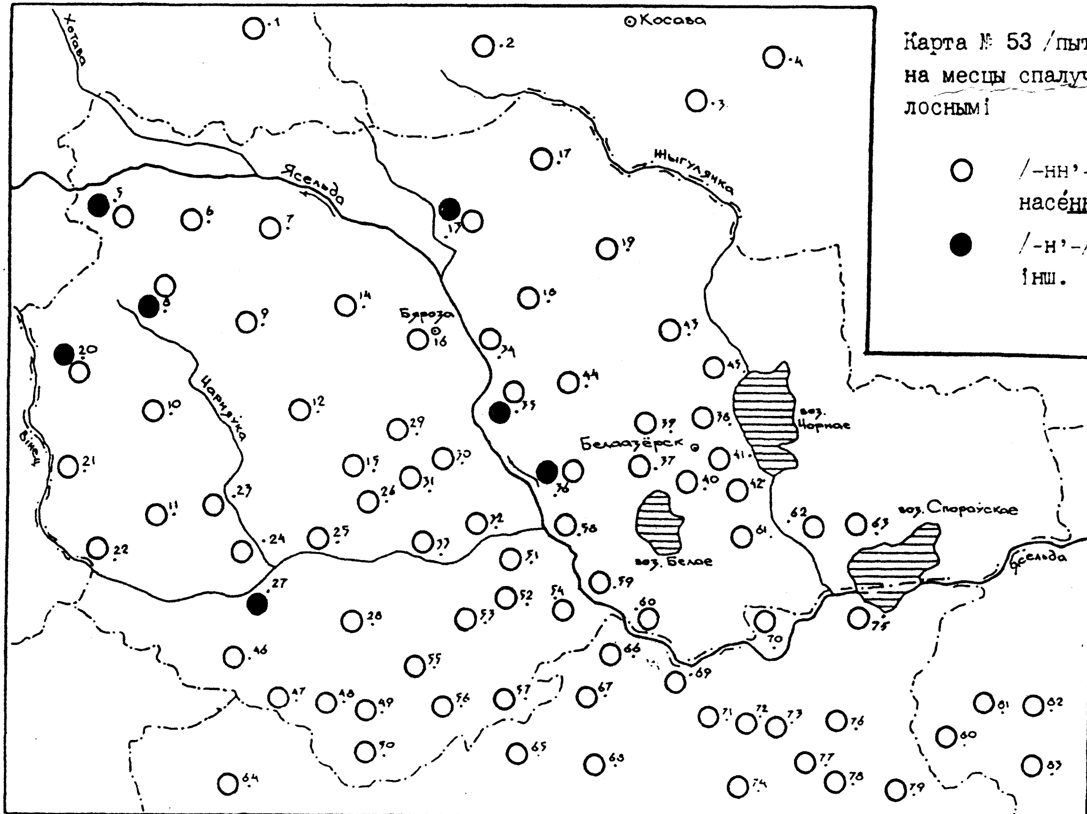
/мй/: м'я́со, те́м'е

/мн'/: мня́со, ті́мне і інш.

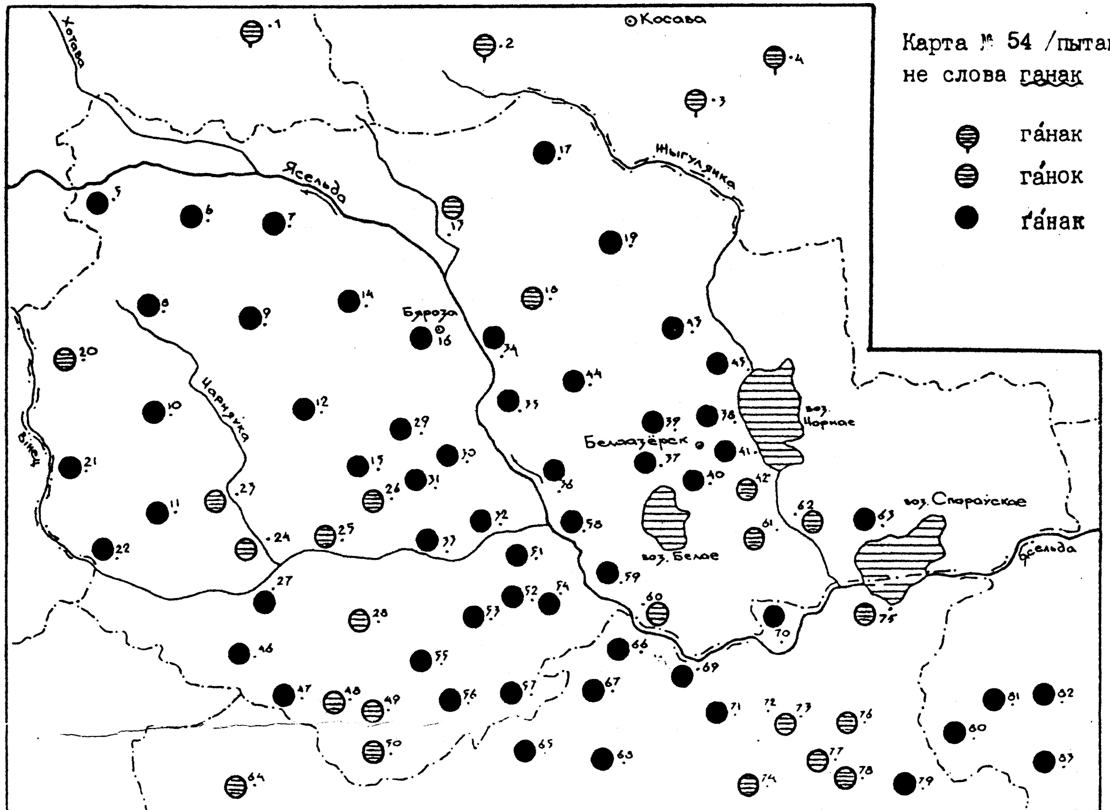
Карта № 53 /пытанне № 57/. Зычныя на месцы спалучэння *-ньj- паміж галоснымі

○ /-нн'-/, /-н'н'-/, /н'н'-/: насе́нне, во́сенню і інш.

● /-н'-/: насе́не, во́сеню і інш.

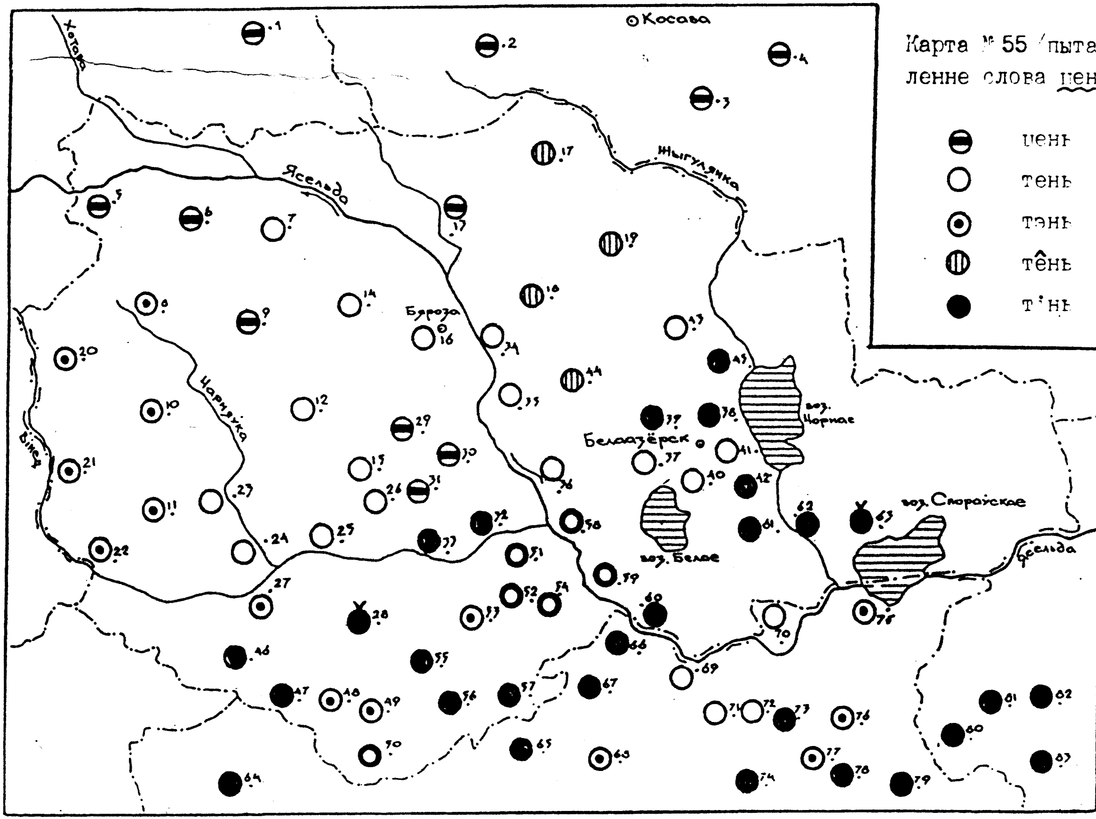
Карта № 54 /пытанне № 48/. Вымаўленне слова ганак

- ганак
- ганок
- ганак

Карта № 55 /пытанне № 22/. Вымаўленне слова цень

- ценг
- тень
- тэнь
- тêнь
- т'нь
- т'н
- тынь

Карта № 56 /пытанне № 54/. Вымаўленне слова крапіва

крапі́ва́

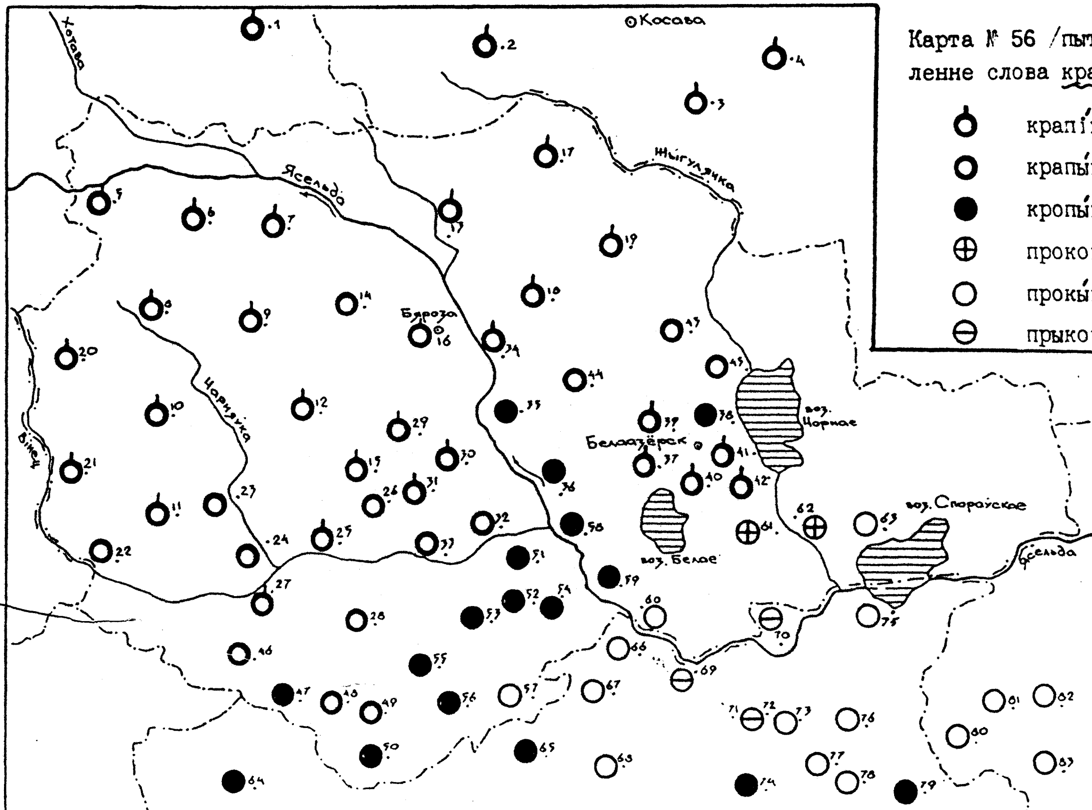
крапы́ва́

кропы́ва́

прокова́

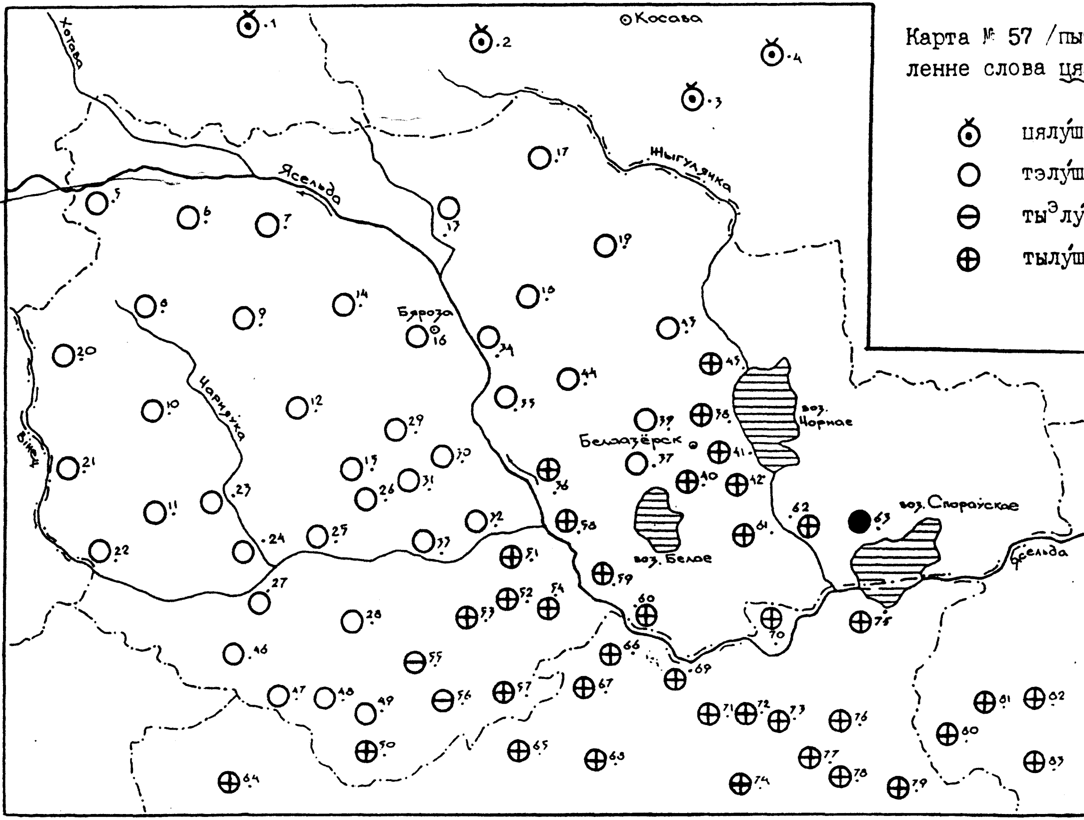
прокы́ва́, прокэ́ва

прыкова́

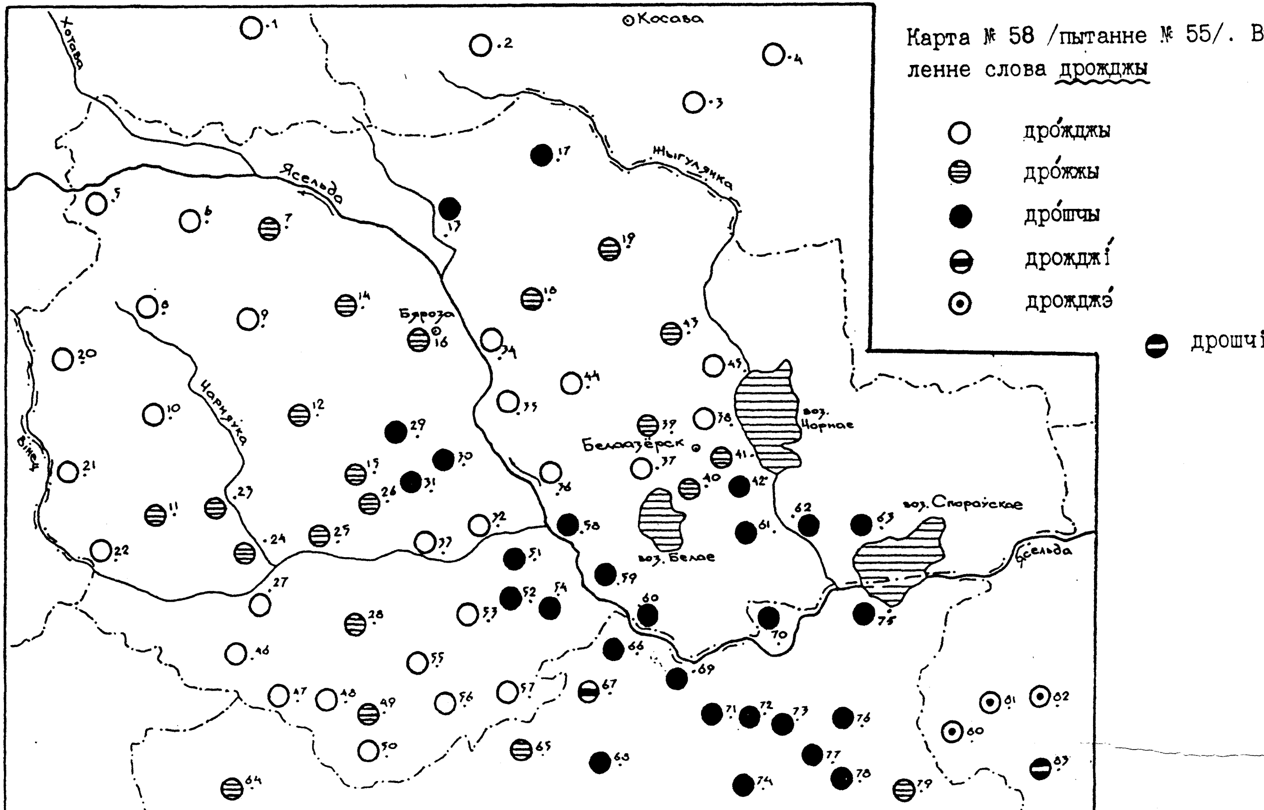

Карта № 57 /пытанне № 53/. Вымаўленне слова ~~цялушка~~

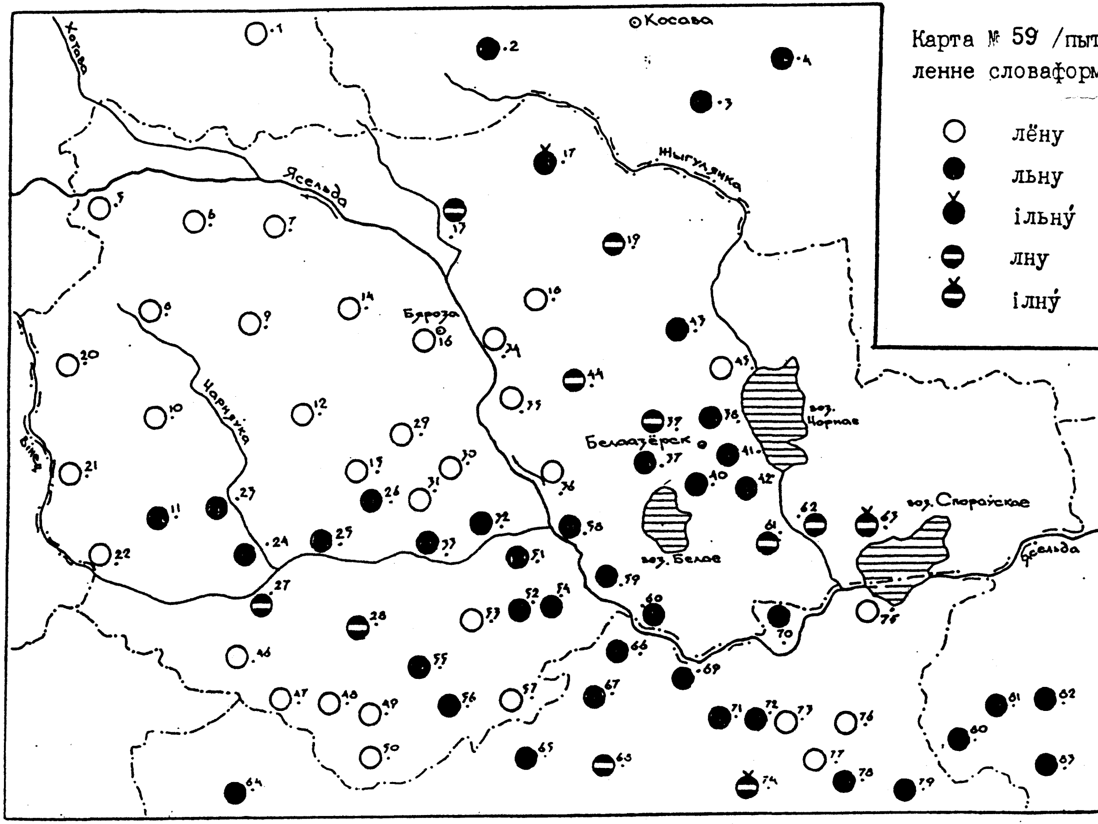
- ⊙ цялу́шка
- ○ тэлу́шка
- ⊖ тыэлу́шка
- ⊕ тылу́шка
- ● тэлю́шка

Карта № 58 /пытанне № 55/. Вымаўленне слова дрожджы

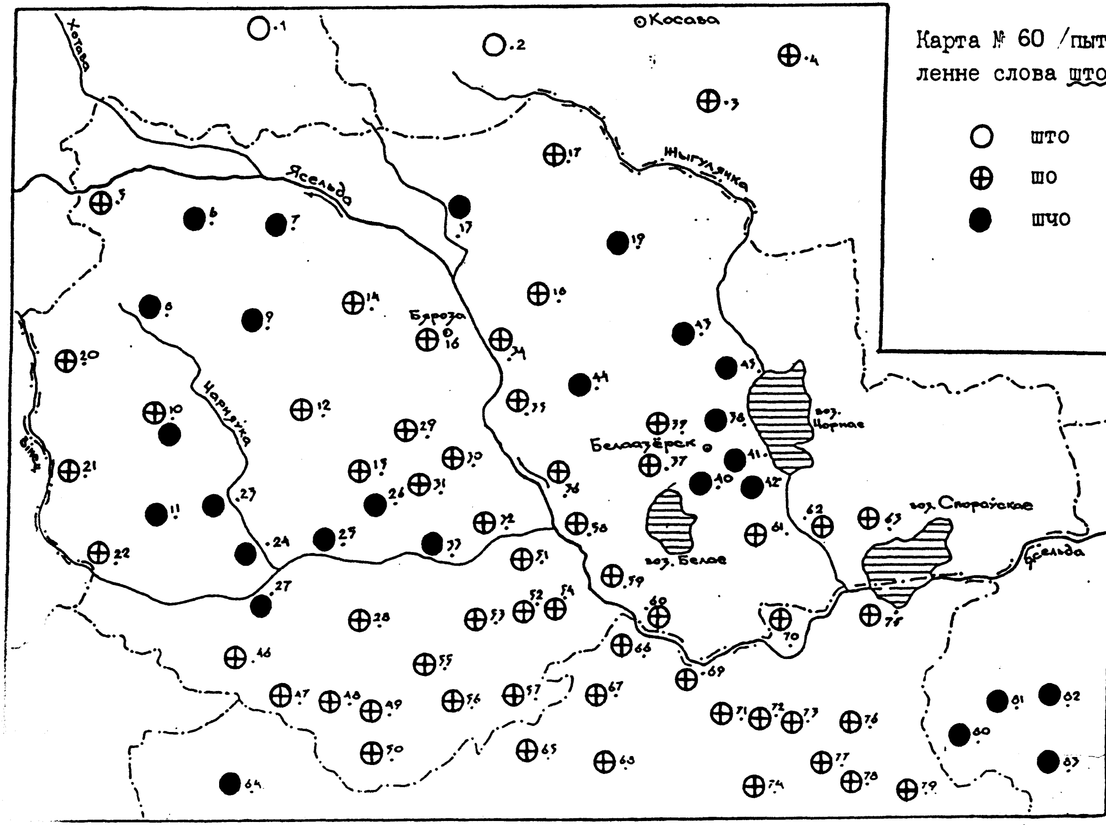
Карта № 59 /пытанне № 30/. Вымаўленне словаформы лёну

- ○ лёну
- ● льну
- іль́ну
- лну
- ілну́

Карта № 60 /пытанне № 56/. Вымаўленне слова штo

○ што
⊕ шо
● шчо

АТЛАС ГАВОРАК БЯРОЗАЎСКАГА РАЁНА
БРЭСЦКАЙ ВОБЛАСЦІ. ФАНЕТЫКА

Частка II. Карты I-60

Вучэбны дапаможнік па курсу "Беларуская дыялекталогія" для студэнтаў спецыяльнасці 02.I9 "Беларуская мова і літаратура"

Складальнік Л.В.Леванцэвіч

Адказны рэдактар Ф.Д.Клімчук

Рэцэнзенты: М.М.Аляхновіч
М.Н.Крыўко

Адказны за выпуск В.М.Крукаў

Подписано в печать I0.07.93., Ф. 60 х 84/I6, офсетная печать, 3,7 усл.п.л., 3,5 уч.-изд.л., тираж I00 экз., заказ № 207.

Отпечатано на ротапринте Брестского государственного педагогического института им.А.С.Пушкина,224665,Брест,ул.Советская, 8.